

İMÂM İBN KUDÂME EL-MAKDİSÎ

UMDETU'L-FIKH

FIKİH DERSLERİ

عمدة الفقه

لإمام ابن قدامة المقدسي

MUASİR SELEF ÂLİMLERİNİN
AÇIKLAMALARI IŞIĞINDA

UBEYDULLAH ARSLAN
İSLAM DAVETÇİSİ

Okuduğunuz için teşekkür ederim.

GİRİŞ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Hamd âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur. Salât ve selâm, Peygamberimiz Muhammed'e, ailesine, ashâbına ve onun yolumu takip edenlerin üzerine olsun.

Elinizdeki çalışma, İmam İbn Kudâme el-Makdisî'nin "Umdetü'l-Fıkh" adlı muhtasar fıkıh eserini adım adım öğrenmeye yardımcı olmak amacıyla hazırlanmıştır.

Umdetü'l-Fıkh, meseleleri kısa ve sistemli ifadelerle ele alan, özellikle Hanbelî fıkıh geleneğinde temel metinlerden biri kabul edilen önemli bir eserdir.

BU ÇALIŞMADA TAKİP EDİLEN YÖNTEM

Her derste önce İbn Kudâme'nin asıl metni verilmiş, ardından Türkçe tercümesi yapılmıştır. Daha sonra mesele, **muasır selef âlimlerinin** açıklamaları ışığında sade ve anlaşılır bir şekilde izah edilmiştir. Mümkün olduğunca Kur'an ve sahih sünnetten delillerle desteklenmiştir.

Maksat yalnızca bir fikhî hükmü ezberlemek değil; hükmü, delilini ve âlimlerin meseleyi nasıl değerlendirdiğini birlikte öğrenmektir.

Bu sebeple gerekli görülen yerlerde Hanbelî mezhebinin meşhur görüşü ile delil bakımından daha güçlü görülen diğer görüşler birbirinden ayrılmıştır. Böylece İbn Kudâme'nin metnine bağlılık korunurken, meselelerin delil yönü de okuyucuya gösterilmeye çalışılmıştır.

HEDEFİMİZ

Fıkıh, Müslümanın ibadetini bilinçli ve sahih şekilde yerine getirmesine yardımcı olan büyük bir ilimdir.

Bu çalışmanın hedefi; fikhî zorlaştırmadan, fakat ilmî hassasiyeti de kaybetmeden adım adım öğrenmek, delili anlamak ve öğrenilen bilgiyi amele dönüştürmektir.

Allah Teâlâ'dan bu çalışmayı faydalı kılmasını, bize doğruyu doğru olarak gösterip ona uymayı; yanlış yanlışı olarak gösterip ondan sakınmayı nasip etmesini dileriz.

Başarı Allah'tandır.

UBEYDULLAH ARSLAN
İSLAM DAVETÇİSİ

Okuduğunuz için teşekkür ederim.

METİN

خلق الماء طهورا يطهر من الأحداث والنجاسات فلا تحصل الطهارة بمائع غيره

TERCÜME

“Su, tahûr olarak yaratılmıştır; hadeslerden ve necasetlerden onunla temizlenilir. Sudan başka bir sıvıyla tahâret gerçekleşmez.”

KISA AÇIKLAMA

Suyun aslı tahûr olmasıdır. Tahûr; kendisi temiz olan ve şer'î tahârette temizleyici olarak kullanılabilen sudur. Bu sebeple su hem hadesin, yani abdest veya guslû gerektiren hükmî kirliliğin kaldırılmasında hem de necasetin, yani şer'an pis kabul edilen maddelerin giderilmesinde temel temizlik vasıtasıdır.

Hadesin kaldırılmasında aslolan sudur. Su bulunmadığında veya kullanılması mümkün olmadığında, Şeriatın belirlediği bedel olan teyemmüme geçilir.

Necasetin giderilmesinde ise râcih olan görüşe göre esas, necasetin kendisinin ortadan kalkmasıdır. Bu nedenle necaset, su dışında onu tamamen gideren başka temizleyici vasıtalarla da ortadan kaldırılabilir. Böylece hadesin kaldırılmasıyla necasetin giderilmesi aynı hükümde değerlendirilmez.

DELİL

وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا

“Biz gökten tertemiz ve temizleyici bir su indirdik.”

Furkân, 25/48

FIKHÎ ESAS

- Hadesin kaldırılmasında aslî tahâret vasıtası sudur.
- Su kullanılmadığında teyemmüme geçilir.
- Necasetin giderilmesinde esas, necasetin tamamen ortadan kalkmasıdır.

DERSİN ÖZÜ

Su, şer'î tahâretin temel vasıtasıdır. Hadesin kaldırılması ile necasetin giderilmesinin hükümleri birbirinden ayrılır; necasette esas, necasetin tamamen ortadan kalkmasıdır.

METİN

فإذا بلغ الماء قلتين أو كان جاريا لم ينجسه شيء إلا ما غير لونه أو طعمه أو ريحه
وما عدا ذلك ينجس بمخالطة النجاسة

TERCÜME

“Su iki kuleye ulaşır veya akıcı olursa, rengini, tadını yahut kokusunu değiştiren şey dışında hiçbir şey onu necis kılmaz. Bunun dışındaki su ise necasetin karışmasıyla necis olur.”

KISA AÇIKLAMA

Metinde su, miktarına göre değerlendirilmekte; iki kuleye ulaşan veya akıcı olan suyun, necaset sebebiyle renk, tat veya kokusundan biri değişmedikçe necis olmayacağı belirtilmektedir. İki kuleden az olan suyun ise necasetle karşılaşması hâlinde, değişmese dahi necis olacağı hükmü zikredilmektedir. Bu, Hanbelî mezhebinde meşhur olan görüştür.

Ancak meselede güçlü olan değerlendirmeye göre asıl ölçü suyun azlığı veya çokluğu değil, necasetten etkilenip etkilenmemesidir. Su az da olsa çok da olsa, necaset onun rengini, tadını veya kokusunu değiştirmişse necis olur; necaset suyun vasıflarından hiçbirini değiştirmemişse su aslî tahûriyetini korur.

Dolayısıyla iki kulle hadisi, çok miktardaki suyun genellikle necasetten etkilenmeyecek güçte olduğunu gösterir; fakat râcih değerlendirmede hükmün temel ölçüsü değişimdir.

DELİL

إذا بلغ الماء قلتين لم يحمل الخبث

“Su iki kuleye ulaştığında pisliği taşımaz.”

Ebû Dâvûd, 63; Tirmizî, 67; Nesâî, 52; İbn Mâce, 517.

ELBÂNÎ: SAHİH.

FIKHÎ ESAS

Suyun necis olup olmadığında temel ölçü, necasetin suyun renk, tat veya koku vasıflarından birini değiştirip değiştirmemesidir.

DERSİN ÖZÜ

Metinde iki kulle sınırı esas alınmıştır. Râcih değerlendirmeye göre ise su az veya çok olsun, necaset sebebiyle vasıflarından biri değişirse necis; değişmezse aslî tahûriyeti üzere kalır.

METİN

والقلتان ما قارب مائة وثمانية أرطال بالدمشقي

TERCÜME

“İki kulle, Dımaşk ölçüsüyle yaklaşık yüz sekiz rıtıldır.”

KISA AÇIKLAMA

Kulle, eskiden su miktarını ifade etmek için kullanılan büyük bir kap ölçüsüdür. Metinde iki kullenin miktarı, o dönemde bilinen Dımaşk rıtlı esas alınarak yaklaşık yüz sekiz rıtlı şeklinde açıklanmaktadır. Bu ölçü günümüzde kullanılan kilogram ve litre sisteminden farklı tarihî bir ölçüdür.

Burada özellikle “yaklaşık” ifadesi önemlidir. İki kullenin miktarının belirlenmesi kesin ve değişmez modern bir hacim hesabı şeklinde değildir. Klasik açıklamalarda da kapların birbirine tamamen eşit olmaması sebebiyle bu takdirin yaklaşık olduğu belirtilmiştir.

Bununla birlikte önceki derste geçtiği üzere, râcih değerlendirmede suyun hükmünü belirleyen temel ölçü kulle miktarı değildir. Su az veya çok olsun, necaset sebebiyle renk, tat veya kokusundan biri değişirse necis olur; değişmezse aslî tahûriyetini korur. Bu nedenle iki kullenin miktarını bilmek metindeki mezhep hükmünü anlamak açısından önemlidir; fakat râcih hükmün temel ölçüsü suyun necasetle değişip değişmemesidir.

DELİL

إذا بلغ الماء قلتين لم يحمل الخبث

“Su iki kulleye ulaştığında pisliği taşımaz.”

Ebû Dâvûd, 63; Tirmizî, 67; Nesâî, 52; İbn Mâce, 517.

ELBÂNÎ: SAHİH.

FIKHÎ ESAS

İki kulle, klasik bir su miktarı ölçüsüdür. Râcih değerlendirmede ise suyun necis olmasında temel ölçü miktardan ziyade necasetin suyun vasıflarını değiştirip değiştirmemesidir.

DERSİN ÖZÜ

İki kulle metinde yaklaşık 108 Dımaşk rıtlı olarak belirtilmiştir. Bu tarihî ve yaklaşık bir ölçüdür; suyun necisliği konusunda râcih ölçü ise necaset sebebiyle meydana gelen değişimdir.

METİN

وإن طبخ في الماء ما ليس بطهور وكذلك ما خالطه فغلب على اسمه
أو استعمل في رفع حدث سلب طهوريته

TERCÜME

“Suda tahûr olmayan bir şey kaynatılırsa; yine ona bir şey karışıp su adını ortadan kaldıracak şekilde baskın hâle gelirse veya su bir hadesi gidermede kullanılırsa, tahûriyetini kaybeder.”

KISA AÇIKLAMA

Bu metinde üç ayrı mesele bulunmaktadır.

Birincisi, suyun içinde çay, yiyecek veya benzeri temiz bir maddenin kaynatılmasıdır. İkincisi, temiz bir maddenin suya karışarak artık ona mutlak olarak “su” denilemeyecek derecede baskın hâle gelmesidir. Böyle bir sıvıyla abdest ve gusûl yapılmaz; çünkü artık şer‘î anlamda mutlak su değildir.

Ancak sırf temiz bir madde karıştı veya suyun vasıflarından birinde hafif değişiklik meydana geldi diye, su adı hâlâ geçerliyse suyun mutlaka tahûriyetini kaybettiği söylenmez. Râcih değerlendirmede temel ölçü, sıvının hâlâ mutlak su olarak isimlendirilip isimlendirilmemesidir.

Metindeki son kısımda, hadesi gidermede kullanılmış suyun tahûriyetini kaybettiği görüşü zikredilmektedir. Fakat bu konuda ihtilaf vardır. Kullanılan su temiz kaldığı ve necasetle değişmediği sürece tahûr oluşunun devam ettiği görüşü daha güçlüdür.

DELİL

فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا

“Su bulamazsanız temiz bir toprağa teyemmüm edin.”

Nisâ, 4/43

(Bu delil âyettir. Elbânî hükmü yazılmaz.)

FIKHÎ ESAS

Tahârette kullanılacak sıvının mutlak “su” vasfını koruması esastır. Temiz bir madde suya karışsa bile, su adı devam ettiği sürece sırf bu karışım tahûriyeti ortadan kaldırmaz.

DERSİN ÖZÜ

Bir karışım artık su diye isimlendirilmiyorsa onunla abdest ve gusûl yapılmaz. Su adı ve suyun hakikati devam ediyorsa, sırf temiz bir maddenin karışması tahûriyeti ortadan kaldırmaz.

METİN

وَإِذَا شَكَّ فِي طَهَارَةِ الْمَاءِ أَوْ غَيْرِهِ أَوْ نَجَاسَتِهِ بَنَى عَلَى الْيَقِينِ

TERCÜME

“Su veya başka bir şeyin temizliği yahut necisliği konusunda şüphe ederse, yakîn üzere hükmeder.”

KISA AÇIKLAMA

Buradaki yakîn, bir şey hakkında önceden kesin olarak bilinen durum demektir. Sonradan ortaya çıkan sırf şüphe, bu kesin hükmü ortadan kaldırmaz.

Buna göre bir suyun temiz olduğu kesin olarak biliniyor, daha sonra ona necaset karışıp karışmadığından şüphe ediliyorsa su temiz kabul edilir. Çünkü kesin olarak bilinen önceki hâl temizliktir.

Bunun tersi de geçerlidir: Bir şeyin necis olduğu kesin olarak biliniyor, fakat daha sonra temizlenip temizlenmediğinden şüphe ediliyorsa necislik hükmü devam eder. Çünkü burada kesin olarak bilinen önceki hâl necisliktir.

Bu mesele yalnız suya mahsus değildir. Abdest, elbise, beden, kap ve benzeri birçok fikhî meselede aynı esas uygulanır. Böylece şariat, hükmü kuruntu ve ihtimallere değil, kesin olarak bilinen duruma bağlar.

DELİL

فَلَا يَنْصَرَفُ حَتَّى يَسْمَعَ صَوْتًا أَوْ يَجِدَ رِيحًا

“Bir ses işitmedikçe veya bir koku hissetmedikçe namazdan ayrılmasın.”

Buhârî, 137; Müslim, 361.

ELBÂNÎ: SAHÎH.

Hadis, abdesti bulunduğu kesin olan kişinin yalnızca şüphe sebebiyle abdestinin bozulmuş olduğuna hükmetmemesini gösterir.

FIKHÎ ESAS

الْيَقِينُ لَا يَزُولُ بِالشَّكِّ

“Yakîn, şüphe ile ortadan kalkmaz.”

Kesin olarak bilinen önceki durum, onun değiştiği kesinleşinceye kadar devam eder.

DERSİN ÖZÜ

Temizlik kesin, necaset şüpheliyse temizliğe; necaset kesin, temizlik şüpheliyse necasete hükmedilir. Sırf şüphe, kesin hükmü değiştirmez.

METİN

وإن خفي موضع النجاسة من الثوب أو غيره غسل ما يتيقن به غسلها

TERCÜME

“Necasetin elbise veya başka bir yerdeki konumu gizli kalırsa, onu yıkadığından kesin emin olacağı kadarını yıkar.”

KISA AÇIKLAMA

Metinde, necasetin varlığı kesin olduğu hâlde bulunduğu yer bilinmiyorsa, necasetin temizlendiğinden kesin emin olunacak alanın yıkanması gerektiği belirtilmektedir. Meselâ necasetin iki koldan birine bulaştığı kesin, fakat hangisine bulaştığı bilinmiyorsa iki kol da yıkanır. Necasetin elbisenin neresinde olduğu hiç bilinmiyorsa, kesin temizlik sağlayacak kadar alan yıkanır.

Burada necasetin varlığından şüphe edilmiyor; necasetin bulunduğu kesin, yalnızca yeri bilinmiyor. Bu sebeple “asıl olan temizliktir” denilerek necaset tamamen görmezden gelinmez.

Meselede diğer güçlü değerlendirme ise taharrîdir. Kişi mevcut belirtilere bakarak necasetin bulunduğu yeri araştırır ve güçlü kanaatinin olduğu bölgeyi yıkar. Böylece sırf kesinlik elde etmek amacıyla gereksiz yere çok geniş bir alanın yıkanması zorunlu görülmez.

DELİL

إذا أصاب ثوب إحداكن الدم من الحيضة فلتقرصه ثم لتنضحه بالماء ثم لتصل فيه

“Sizden birinin elbisesine hayız kanı bulaşırsa onu kazınsın, sonra suyla yıkasın ve ardından o elbiseyle namaz kılsın.”

Buhârî, 307; Müslim, 291.

ELBÂNÎ: SAHİH. (Sahîhu'l-Câmi', 350.)

FIKHÎ ESAS

Necasetin varlığı kesin, fakat yeri bilinmiyorsa mesele sırf şüphe meselesi değildir. Necasetin giderilmesi gerekir; yerinin belirlenmesinde taharrî ve güçlü kanaat dikkate alınır.

DERSİN ÖZÜ

Necasetin bulunduğu kesin fakat yeri bilinmiyorsa, necaset görmezden gelinmez. Metinde kesin temizlik sağlayacak kadar alanın yıkanması zikredilir; râcih değerlendirmede ise taharrî edilerek güçlü kanaate göre hareket edilir.

METİN

وإن اشتبه ماء طهور بنجس ولم يجد غيرهما تيمم وتركهما

TERCÜME

“Tahûr su ile necis su birbirinden ayırt edilemez ve bunlardan başka su bulamazsa, teyemmüm eder ve ikisini de bırakır.”

KISA AÇIKLAMA

Buradaki “ıştibâh”, iki sudan birinin tahûr, diğerinin necis olduğunun bilinmesi; fakat hangisinin tahûr olduğunun ayırt edilememesi demektir.

Metinde zikredilen görüşe göre kişi iki suyu da kullanmaz. Çünkü necis sudan sakınmak için her ikisini terk eder ve başka kullanılabilir su bulunmadığından teyemmüme geçer.

Bununla birlikte meselede başka güçlü bir görüş vardır: Taharrî mümkünse taharrî edilir. Yani renk, koku veya başka belirtiler araştırılır; güçlü kanaatle tahûr olduğu belirlenen su kullanılır. Kesin bilgiye ulaşmak mümkün olmadığında birçok fikhî meselede güçlü kanaatle amel edilmesi bu görüşün temelidir.

Dolayısıyla burada metindeki mezhep hükmü ile diğer güçlü değerlendirmeyi birbirinden ayırmak önemlidir: Metin iki suyu terk edip teyemmümü söyler; diğer güçlü görüş ise güvenilir bir taharrî imkânı varsa güçlü kanaate göre tahûr olan suyun kullanılabileceğidir.

DELİL

فلم تجدوا ماء فتيمموا صعيدا طيبا

“Su bulamazsanız temiz bir toprağa teyemmüm edin.”

Nisâ, 4/43

FIKHÎ ESAS

Kesinlik mümkün olmadığında, taharrî yapılabilen meselelerde güvenilir belirtiler araştırılır ve güçlü kanaat dikkate alınır.

DERSİN ÖZÜ

Tahûr ve necis iki su ayırt edilemiyorsa metindeki hüküm, ikisini bırakıp teyemmüm etmektir. Diğer güçlü değerlendirmeye göre ise taharrî mümkünse araştırılır ve güçlü kanaatle tahûr olduğu belirlenen su kullanılır.

METİN

وإن اشتبه طهور بطاهر توضاً من كل واحد منهما

TERCÜME

“Tahûr su ile tâhir su birbirinden ayırt edilemezse, her ikisinden de abdest alır.”

KISA AÇIKLAMA

Buradaki tahûr, hem kendisi temiz olan hem de hadesi gidermede kullanılabilen sudur. Tâhir ise metindeki mezhep tasnifine göre temiz olmakla birlikte hadesi gidermeyen sudur. Önceki dersten önemli fark şudur: Buradaki iki sudan hiçbiri necis değildir. Problem, hangisinin abdestte kullanılabilecek tahûr su olduğunun bilinmemesidir.

Metinde zikredilen görüşe göre kişi her iki sudan da abdest alır. Böylece tahûr suyu mutlaka kullanmış olur ve farz olan tahâretin gerçekleştikten kesin olarak emin olur.

Ancak burada daha temel bir ihtilaf vardır: Suların “tahûr-tâhir” şeklinde iki ayrı hükme ayrılması. Daha güçlü değerlendirmeye göre temiz olup kendisine hâlâ mutlak olarak “su” denilen su, tahûriyetini korur. Temiz bir sebeple meydana gelen değişiklik, suyu kendiliğinden “temiz fakat temizleyici olmayan” ayrı bir sınıfa dönüştürmez. Bu esas kabul edildiğinde, iki su da temiz ve hâlâ su vasfını koruyorsa bu ihtibahın pratik sonucu büyük ölçüde ortadan kalkar.

DELİL

وأنزلنا من السماء ماء طهورا

“Gökten tertemiz ve temizleyici bir su indirdik.”

Furkân, 25/48

FIKHÎ ESAS

Temiz bir maddeyle değişen sıvı hâlâ mutlak olarak “su” diye isimlendiriliyorsa, râcih görüşe göre aslî tahûriyeti devam eder.

DERSİN ÖZÜ

Metindeki görüşe göre tahûr ile tâhir su ayırt edilemiyorsa ikisi de kullanılır. Râcih değerlendirmede ise temiz olup hâlâ mutlak su vasfını taşıyan su tahûrdur; sırf temiz bir değişiklik onu tahûriyet vasfından çıkarmaz.

METİN

وإن اشبهت ثياب طاهرة بنجسة صلى في كل ثوب بعدد النجس وزاد صلاة

TERCÜME

“Temiz elbiseler necis elbiselerle karışıp hangisinin temiz olduğu ayırt edilemese, necis elbiselerin sayısı kadar her bir elbiseyle bir namaz kılar ve buna bir namaz daha ekler.”

KISA AÇIKLAMA

Bu mesele aslında suların hükümlerinden değil, namazda elbisenin temizliği meselesindendir; burada benzer “ıştibâh” meselelerinin devamı olarak zikredilmiştir. İbn Useymîn de bunun burada istirâd, yani konu münasebetiyle araya alınmış bir mesele olduğunu belirtir.

Metindeki görüşe göre, örneğin kişinin iki necis ve birkaç temiz elbisesi birbirine karışmışsa, üç ayrı elbiseyle üç defa namaz kılar. Böylece bu namazlardan en az birini temiz bir elbiseyle kıldığından kesin olarak emin olur. Bu, metindeki Hanbelî mezhebi uygulamasıdır.

Ancak râcih olan görüş taharrî etmektir. Kişi elbiseleri araştırır; necasetin izi, kokusu, bulunduğu yer ve diğer güvenilir belirtilere bakar. Güçlü kanaatine göre temiz olduğuna hükmettiği elbiseyi giyer ve namazı bir defa kılar.

İbn Useymîn bunu açıkça tercih ederek Allah'ın kişiyi gücünün yetmediği şeyle yükümlü tutmadığını ve bir vakit namazını defalarca kılmayı emretmediğini belirtir. Taharrî sonunda seçilen elbisenin gerçekte necis çıkma ihtimali bulunsa bile kişi gücünün yettiğini yerine getirmiştir.

DELİL

لا يكلف الله تفسا إلا وسعها

“Allah hiçbir nefse gücünün yettiğinden fazlasını yüklemeyiz.”

Bakara, 2/286

FIKHÎ ESAS

Kesin bilgiye ulaşamayan ve taharrînin mümkün olduğu durumda kişi güvenilir belirtileri araştırır ve güçlü kanaatine göre amel eder.

DERSİN ÖZÜ

Metindeki görüş, necis elbise sayısı kadar namaz kılp bir namaz daha eklemektir. Râcih görüşe göre ise taharrî edilir; temiz olduğuna güçlü kanaat getirilen elbiseyle bir defa namaz kılınır.

METİN

وتغسل نجاسة الكلب والخنزير سبعا إحداهن بالتراب

TERCÜME

“Köpek ve domuz necaseti yedi defa yıkanır; bunlardan biri toprakla olur.”

KISA AÇIKLAMA

Metinde köpek ve domuz necaseti aynı hüküm altında zikredilmiş; bunların bulaştığı yerin yedi defa yıkanması ve yıkamalardan birinde toprak kullanılması belirtilmiştir. Bu, metindeki Hanbelî mezhebi hükmüdür.

Köpeğin kaba ağzını sokması hakkında Resûlullah'tan ﷺ açık ve sahih bir hadis gelmiştir: kap yedi defa yıkanır ve yıkamalardan biri toprakla yapılır. Bu hüküm, köpek necaseti için özel olarak sabittir.

Domuz hakkında ise bu sayıyı ve toprağı belirleyen özel bir nas yoktur. Metindeki domuz hükmü, köpeğe kıyas edilerek verilmiştir. Râcih değerlendirmede domuz necaseti diğer necasetler gibi ele alınır; necasetin kendisi tamamen giderildiğinde mahal temiz olur, yedi yıkama ve toprak şart koşulmaz.

Dolayısıyla köpek hakkında nasla belirlenmiş özel hüküm korunur; hakkında böyle özel bir nas bulunmayan necasetlere aynı sayı kendiliğinden taşınmaz.

DELİL

إذا ولغ الكلب في إناء أحدكم فليغسله سبع مرات أولاهن بالتراب

“Köpek sizden birinin kabına ağzını sokarsa onu yedi defa yıkasın; bunların ilki toprakla olsun.”

Müslim, 279; Ebû Dâvûd, 71; Nesâî, 338.

ELBÂNÎ: SAHİH.

FIKHÎ ESAS

Hakkında özel bir sayı ve temizleme şekli sahih nasla belirlenmişse o şekle uyulur; özel nas bulunmayan necasetler buna kıyas edilerek aynı sayıyla sınırlandırılmaz.

DERSİN ÖZÜ

Köpeğin kaba ağzını sokmasında yedi yıkama ve toprak kullanılması sahih hadisle sabittir. Metin domuzu da aynı hükme dâhil eder; râcih değerlendirmede ise domuz için özel bir nas bulunmadığından necasetin giderilmesi yeterlidir.

METİN

ويجزئ في سائر النجاسات ثلاث منقية

TERCÜME

“Diğer necasetlerde ise temizleyici üç yıkama yeterlidir.”

KISA AÇIKLAMA

Metin, köpek ve domuz hakkında zikredilen özel hükümden sonra diğer necasetleri ele almakta ve bunların giderilmesinde üç temizleyici yıkamayı yeterli görmektedir.

Buradaki “منقية”, yıkamanın yalnızca sayısının değil, necaseti gerçekten giderici olmasının esas olduğuna işaret eder.

Ancak râcih görüşe göre, diğer necasetlerin temizlenmesinde üç defa yıkamak şart değildir. Şeriatın belirli bir sayı tayin etmediği necasetlerde esas olan necasetin aynının giderilmesidir. Bir yıkamayla tamamen giderse bir yıkama yeterlidir; iki veya daha fazla yıkama gerekiyorsa temizleninceye kadar devam edilir.

Bu sebeple köpeğin kaba ağzını sokması gibi hakkında özel sayı bulunan meselelerle, genel necasetlerin temizlenmesi birbirinden ayrılır.

DELİL

اغسله بالماء

“Onu suyla yıka.”

Resûlullah ﷺ bu emri, elbiseye bulaşan hayız kanının temizlenmesi hakkında vermiştir.

Buhârî, 307; Müslim, 291

ELBÂNÎ: SAHİH.

Hadiste diğer necasetlerin temizlenmesi için genel olarak belirli bir yıkama sayısı şart koşulmamış; necasetin giderilmesi emredilmiştir.

FIKHÎ ESAS

Şeriatın belirli bir sayı tayin etmediği necasetlerde ölçü, yıkama sayısı değil necasetin tamamen giderilmesidir.

DERSİN ÖZÜ

Metin diğer necasetlerde üç temizleyici yıkamayı yeterli görür. Râcih görüşe göre ise belirli bir sayı şart değildir; necaset hangi yıkamayla tamamen giderilmişse temizlik gerçekleşmiş olur.

METİN

وإن كانت على الأرض فصبه واحدة تذهب بعينها

TERCÜME

“Necaset yerde ise, necasetin kendisini gideren bir defa su dökmek yeterlidir.”

KISA AÇIKLAMA

Metin, önceki derste zikredilen genel necasetlerden sonra yere bulaşan necasetin nasıl temizleneceğini açıklamaktadır.

Buradaki temel ölçü “تذهب بعينها”, yani necasetin kendisinin ortadan kalkmasıdır. Yerdeki necasetin üzerine yeterli miktarda su dökülür ve necasetin maddesi giderilirse temizlik gerçekleşir.

Bunun açık örneği, mescide bevleden bedevî hakkındaki hadistir. Resûlullah ﷺ necasetin bulunduğu yere bir kova su dökülmesini emretmiştir.

Bu hadis aynı zamanda önceki dersteki râcih değerlendirmeyi de güçlendirir: Şeriatın özel bir sayı belirlemediği necasetlerde asıl maksat bir, üç veya başka bir sayıyı tamamlamak değil, necasetin giderilmesidir.

Günümüzde de yıkanabilir bir zeminde necasetin kendisi giderilip üzerine yeterli su ulaştırıldığında ve necaset ortadan kalktığında mahal temiz olur.

DELİL

صبوا على بوله سجلا من ماء

“Onun bevlinin üzerine bir kova su dökün.”

Bedevînin mescide bevletmesi üzerine Resûlullah ﷺ necasetin bulunduğu yere su dökülmesini emretmiştir.

Buhârî, 220; Müslim, 284

ELBÂNÎ: SAHİH.

FIKHÎ ESAS

Necasetin temizlenmesinde asıl maksat, necasetin aynının ortadan kaldırılmasıdır.

DERSİN ÖZÜ

Yerdeki necaset, üzerine yeterli miktarda su dökülüp necasetin kendisi giderildiğinde temizlenmiş olur; belirli bir yıkama sayısı esas değildir.

METİN

ويجزئ في بول الغلام الذي لم يأكل الطعام النضح

TERCÜME

“Henüz yemek yemeyen erkek çocuğun bevli için üzerine su serpmek yeterlidir.”

KISA AÇIKLAMA

Buradaki “الغلام”, süt emme döneminde olup henüz normal şekilde yemekle beslenmeye başlamamış erkek çocuğu ifade eder. Metin, böyle bir çocuğun bevlinin bulaştığı yere su döküp tamamen yıkamak yerine “nadh” yapılmasının yeterli olduğunu belirtir.

Nadh, necasetin bulunduğu yere suyun ulaşacağı şekilde su serpmektir; elbiseyi sıkmak, ovalamak veya suyu üzerinden akıtacak şekilde tam yıkamak şart değildir.

Bu hüküm sahih sünnetle sabittir. Ümmü Kays رضي الله عنها henüz yemek yemeyen küçük oğlunu Resûlullah'a ﷺ getirdiğinde çocuk onun elbisesine bevletmiş; Resûlullah ﷺ bevlin bulunduğu yere su serpmiş ve onu ayrıca yıkamamıştır.

Buradaki kolaylık bevlin temiz olduğu anlamına gelmez. Erkek çocuğun bevli necistir; ancak Şeriat, bu özel durumda temizleme şeklini hafifletmiştir.

Bu ruhsat, henüz yemekle beslenmeye başlamamış erkek çocuğa mahsustur. Çocuk artık esas olarak yemek yemeye başladığında bevli diğer beviller gibi yıkanarak temizlenir.

DELİL

فدعا بماء فنضحه ولم يغسله

“Su istedi; onun üzerine su serpti ve onu yıkamadı.”

Buhârî, 223; Müslim, 287

ELBÂNÎ: SAHİH.

FIKHÎ ESAS

Nasla özel bir temizleme şekli belirlenen necasette, nasın gösterdiği kolaylık aynen uygulanır.

DERSİN ÖZÜ

Henüz yemekle beslenmeye başlamamış erkek çocuğun bevli necistir; ancak bulaştığı yere su serpmek temizlenmesi için yeterlidir.

METİN

وكذلك المذي

TERCÜME

“Mezi de böyledir.”

KISA AÇIKLAMA

Mezi, şehvetin başlangıcında veya şehveti uyandıran bir sebeple çıkan ince ve yapışkan sıvıdır. Meniden farklıdır ve çıkması guslü değil, abdesti gerektirir.

Metindeki “Mezi de böyledir.” ifadesi, önceki meselede olduğu gibi elbiseye bulaşan mezi üzerine su serpmenin yeterli olduğunu belirtir.

Mezi necistir; fakat necaseti hafifletilmiştir. Bu sebeple elbiseye bulaşan kısmı için bulaştığı yere su serpmek yeterlidir; elbiseyi tamamen yıkamak gerekmez.

Burada iki hükmü birbirinden ayırmak gerekir: Mezi bedenden çıkarsa abdest bozulur ve tenasül uzvu temizlenir; elbiseye bulaşan mezi için ise nadh (su serpmek) yeterlidir. Bu kolaylığın dayanağı, Sehl b. Huneyf رضى الله عنه hadisidir.

DELİL

يكفيك أن تأخذ كفا من ماء فتنضح بها من ثوبك حيث ترى أنه أصابه

“Bir avuç su alıp elbisende mezinin bulaştığını gördüğün yere serpmen sana yeter.”

Ebû Dâvûd, 210; Tirmizî, 115; İbn Mâce, 506.

ELBÂNÎ: HASEN.

Bu rivayet, mezi bulaşan elbisenin tamamını yıkamanın gerekmediğine ve bulaşan yere su serpmenin yeterli olduğuna delildir.

FIKHÎ ESAS

Mezinin bedenden çıkmasıyla oluşan hades hükmü ile elbiseye bulaşan necasetin temizlenme şekli birbirinden ayrıdır.

DERSİN ÖZÜ

Mezi abdesti bozar. Bedene bulaşanı temizlenir; elbiseye bulaşan kısmında ise bulunduğu yere su serpmek yeterlidir.

METİN

ويعفى عن يسيره

TERCÜME

“Mezinin az miktarı ise affedilir.”

KISA AÇIKLAMA

Buradaki “يسيره” ifadesi bir önceki cümlede geçen meziye dönmektedir.

Metindeki Hanbelî görüşe göre elbise veya bedene bulaşan çok az miktardaki mezi affedilir. Bunun hikmetlerinden biri, mezinin sık karşılaşılan bir durum olması, ondan tamamen sakınmanın güçlüğü ve temizlenmesinde zaten nadh ile kolaylık getirilmiş olmasıdır.

Ancak burada hades ile necaseti birbirinden ayırmak çok önemlidir: “Az miktarı affedilir” demek, az mezi çıktığında abdest bozulmaz demek değildir. Mezi çıktığı anda abdest bozulur. Affedilme meselesi, onun elbiseye veya bedene bulaşan az miktarıyla ilgilidir.

İbn Useymîn bu konuda görüş ayrılığı bulunduğunu belirtir; affedilen az miktar için bir-iki damla gibi örnekler verir. Bununla birlikte, ihtiyat olarak bulaşan yere su dökülmesini (nadh yapılmasını) tavsiye eder.

Bu sebeple uygulamada en güvenli yol, önceki derste geçtiği üzere mezi bulaştığı düşünülen yere su serpmektir.

DELİL

يكفيك أن تأخذ كفا من ماء فتنضح بها من ثوبك حيث ترى أنه أصابه

“Bir avuç su alıp elbisende onun bulaştığını gördüğün yere serpmen sana yeter.”

Ebû Dâvûd, 210; Tirmizî, 115; İbn Mâce, 506.

ELBÂNÎ: HASEN.

FIKHÎ ESAS

Bir necasetin az miktarının affedilmesi, onu meydana getiren hades hükmünün de affedildiği anlamına gelmez.

DERSİN ÖZÜ

Metne göre mezinin az miktarı affedilir. Ancak mezi çıktığında miktarı az da olsa abdest bozulur; affedilme hükmü elbise veya bedene bulaşan az miktarla ilgilidir.

METİN

ويسير الدم وما تولد منه من القيح والصدید ونحوه
وهو ما لا يفحش في النفس

TERCÜME

“Az miktardaki kan ile ondan meydana gelen irin, yara akıntısı ve benzerleri de affedilir. Az miktarın ölçüsü, kişinin gözünde çok sayılmayandır.”

KISA AÇIKLAMA

Metne göre insandan çıkan az miktardaki kan ile yaralardan meydana gelen irin, cerahat ve benzeri akıntıların azı affedilir. Bu, özellikle küçük yara, sivilce ve benzeri durumlarda karşılaşılan güçlüğü ortadan kaldıran bir kolaylıktır.

Buradaki “يسير – az” için gram veya santimetre gibi sabit bir miktar belirlenmemiştir. Metin bunu “ما لا يفحش في النفس” diye açıklamaktadır: normal değerlendirmede çok ve aşırı görülmeyen miktar. Ölçü, örf ve kişinin makul değerlendirmesine döner.

İrin ve yara akıntısının necis olup olmadığı konusunda ayrıca ihtilaf vardır. Bu nedenle bunların kanla tamamen aynı hükümde olduğu tartışmasız bir mesele değildir. Burada müellif, bunları kan hükmünde değerlendirip az miktarlarını affetmektedir.

Bu ruhsat, kişiyi gücünün ötesinde bir temizlik yükümlülüğüyle sorumlu tutmayan Şeriat'ın kolaylık ilkesine uygundur.

DELİL

Allah Teâlâ şöyle buyurur:

فاتقوا الله ما استطعتم

“Gücünüz yettiği kadar Allah'tan sakının.”

Teğâbün, 64/16

Özellikle küçük yaralar ve sürekli sızıntılar gibi kaçınılması güç durumlarda şeriat, kişiyi gücünün ötesinde bir temizlik yükümlülüğüyle sorumlu tutmaz.

FIKHÎ ESAS

Kaçınılması güç olan ve az miktarda bulunan necasetlerde şeriat kolaylık gözetir; “az”ın belirlenmesinde sabit bir nas yoksa örf dikkate alınır.

DERSİN ÖZÜ

Metne göre az miktardaki kan, irin ve benzeri yara akıntıları affedilir. Azlığın ölçüsü, normal değerlendirmede çok ve aşırı sayılmayan miktardır.

METİN

ومني الآدمي وبول ما يؤكل لحمه طاهر

TERCÜME

“İnsanın menisi ile eti yenen hayvanın idrarı temizdir.”

KISA AÇIKLAMA

Bu metinde iki ayrı mesele bulunmaktadır.

Birincisi: İnsan menisi temizdir. Meninin çıkması guslü gerektirir; fakat bu onun necis olduğu anlamına gelmez. Hades ile necaset birbirinden farklı hükümlerdir. Âişe (radıyallahu anha), Resûlullah'ın ﷺ elbisesindeki kurumuş meniye ovalayarak çıkardığını, ardından onun aynı elbiseyle namaz kıldığını bildirmiştir. Bu, meninin temiz olduğuna dair güçlü delillerdendir.

İkincisi: Eti yenmesi helâl olan hayvanların idrarı temizdir. Deve, sığır ve koyun gibi eti yenen hayvanların idrar ve dışkıları bu hükme girer. Bunun önemli delillerinden biri, Resûlullah'ın ﷺ Ureynelilere tedavi amacıyla develerin sütlerinden ve idrarlarından içmelerini emretmesidir.

Dolayısıyla vücuttan çıkan her şey necistir şeklinde genel bir kaide kurulamaz. Her şey kendi deliline göre değerlendirilir.

DELİL

كنت أفرك المني من ثوب رسول الله ثم يصلي فيه

“Resûlullah'ın elbisesindeki meniye ovalardım; sonra o elbiseyle namaz kıldım.”

Müslim, 288

ELBÂNÎ: SAHİH.

FIKHÎ ESAS

Bir şeyin çıkmasının guslü gerektirmesi, o şeyin necis olmasını zorunlu kılmaz; hades ile necaset ayrı hükümlerdir.

DERSİN ÖZÜ

İnsan menisi temizdir; çıkması ise guslü gerektirir. Eti yenen hayvanların idrarı da temizdir. Hades hükmü ile necaset hükmü birbirine karıştırılmaz.

METİN

لا يجوز استعمال آنية الذهب والفضة في طهارة ولا غيرها

TERCÜME

“Altın ve gümüş kapların tahârette veya başka bir işte kullanılması câiz değildir.”

KISA AÇIKLAMA

Müellif burada Kaplar Bâbına geçmektedir. Tahâret suyunun bir kapta muhafaza edilmesi sebebiyle, suların hükümlerinin ardından kapların hükümlerinin ele alınması fıkıh kitaplarında uygun bir tertiptir.

Metne göre altın veya gümüşten yapılmış kapların kullanılması haramdır. Bu yasak yalnızca abdest ve gusülle sınırlı değildir; yeme, içme ve diğer kullanımları da kapsar. Ayrıca kaplar konusundaki bu hüküm erkek ve kadın için aynıdır.

Burada önemli bir ayrım vardır: Sahih hadisin lafzında açıkça altın ve gümüş kaplardan yiyip içmek yasaklanmıştır. Hanbelî metni bu yasağı kapların diğer kullanımlarına da teşmil etmektedir.

Altın veya gümüşten olmayan kaplarda ise asıl hüküm mübahlıktır. Nitekim ilerleyen metinde müellif diğer temiz kapların kullanılmasını açıkça câiz görecektir.

DELİL

لا تشربوا في آنية الذهب والفضة ولا تأكلوا في صحافها
فإنها لهم في الدنيا ولكم في الآخرة

“Altın ve gümüş kaplardan içmeyin; onların tabaklarından da yemeyin. Çünkü bunlar dünyada onlar için, âhirette ise sizin içindir.”

Buhârî, 5426; Müslim, 2067.

ELBÂNÎ: SAHİH.

FIKHÎ ESAS

Kaplarda aslolan kullanmanın câiz olmasıdır; sahih nasla yasaklanan kaplar bu genel hükümden istisna edilir.

DERSİN ÖZÜ

Altın ve gümüş kaplardan yemek ve içmek sahih sünnetle haram kılınmıştır. Metin, bu yasağı tahâret dâhil diğer kullanımlara da teşmil eder.

METİN

وحكم المضرب بهما حكمهما إلا أن تكون الضبة يسيرة من الفضة

TERCÜME

“Altın veya gümüşle tamir edilmiş kabın hükmü de bu ikisinin hükmü gibidir. Ancak az miktarda gümüşten yapılmış bir tamir parçası bundan müstesnadır.”

KISA AÇIKLAMA

Dabbe (الضبة), kırılan veya çatlayan bir kabı birleştirmek ve onarmak için üzerine yerleştirilen metal parça, şerit veya bağlantıdır.

Metne göre kapta altın veya gümüş kullanılması genel olarak önceki yasağın kapsamındadır. Ancak sünnette özel bir istisna vardır: kabın kırığını onarmak amacıyla kullanılan az miktardaki gümüş. Nitekim Resûlullah'ın ﷺ kabı kırıldığında kırık yeri gümüşle onarılmıştır.

Bu ruhsat sınırsız değildir. Şerhlerde bunun gümüş olması, az miktarda bulunması ve gerçek bir tamir ihtiyacına yönelik olması özellikle belirtilmiştir. Süsleme amacıyla yapılan gümüş kaplama bu ruhsatla aynı değildir. Altın ise bu özel istisnaya dâhil edilmez.

“Az miktar” için sabit bir gram ölçüsü konulmamıştır; örfte az kabul edilen miktar esas alınır.

DELİL

ان قدح النبي انكسر فاتخذ مكان الشعب سلسنة من فضة

“Nebî'nin kabı kırıldı; kırılan yerine gümüşten bir bağlantı yapıldı.”

Buhârî, 5638.

ELBÂNÎ: SAHÎH.

FIKHÎ ESAS

Genel bir yasağın içinden sahih sünnetle özel bir durum istisna edilmişse, ruhsat nasla sabit olan sınırdaki tutulur.

DERSİN ÖZÜ

Kırılan bir kabı ihtiyaç sebebiyle onarmak için az miktarda gümüş kullanılması câizdir. Bu ruhsat süsleme için değil, ihtiyaç ve tamir içindir.

METİN

ويجوز استعمال سائر الآنية الطاهرة واتخاذها

TERCÜME

“Diğer bütün temiz kapların kullanılması ve edinilmesi câizdir.”

KISA AÇIKLAMA

Altın ve gümüş kaplarla ilgili özel yasaktan sonra genel hüküm açıklanmaktadır: Temiz olan diğer kapların kullanılması câizdir.

Burada kabın yapıldığı maddenin pahalı veya ucuz olması tek başına hükmü değiştirmez. Cam, taş, ahşap, demir, bakır ve benzeri temiz maddelerden yapılmış kaplar, özel bir yasak bulunmadıkça kullanılabilir.

Metindeki “اتخاذها” yalnızca kaptan fiilen yararlanmayı değil, onu edinmeyi ve bulundurmaya da ifade eder. Böylece önceki iki derste geçen altın ve gümüşe ait özel yasaktan sonra kaplar hakkındaki genel asla dönülmektedir.

Bu mesele aynı zamanda önemli bir fıkıh ölçüsünü gösterir: Dünyevî eşya ve âdetlerde aslolan mübahlıktır. Haramlık için ayrıca şer'î delil gerekir.

DELİL

Allah Teâlâ şöyle buyurur:

هو الذي خلق لكم ما في الأرض جميعا

“Yeryüzünde bulunanların hepsini sizin için yaratan O'dur.”

Bakara, 2/29

FIKHÎ ESAS

Eşyada aslolan mübahlıktır. Şer'î bir delille yasaklanan şeyler bu genel hükümden istisna edilir.

DERSİN ÖZÜ

Altın ve gümüş hakkında gelen özel yasak dışında, temiz maddelerden yapılmış kapların kullanılması ve edinilmesi câizdir.

METİN

واستعمال أواني أهل الكتاب وثيابهم ما لم تعلم نجاستها

TERCÜME

“Necis oldukları bilinmediği sürece Ehl-i Kitabın kaplarını ve elbiselerini kullanmak câizdir.”

KISA AÇIKLAMA

Metindeki temel ölçü yakîn ile bilinen necasettir. Bir kabın veya elbisenin gayrimüslime ait olması, onu kendiliğinden necis hâle getirmez. Necaset bilinmiyorsa aslolan temizliktir.

Ancak bir kapta domuz eti, şarap veya başka bir necasetin kullanıldığı biliniyorsa, o kap temizlenmeden kullanılmaz. Ebû Sa‘lebe el-Huşenî’nin hadisindeki yıkama emri bu duruma yöneliktir.

Dolayısıyla yalnızca şüphe sebebiyle kap veya elbiseye necis hükmü verilmez. Kesin olarak bilinen necaset varsa temizlenir; bilinmiyorsa aslî temizlik hükmü devam eder.

DELİL

لا تأكلوا فيها إلا أن لا تجدوا غيرها فاغسلوها وكلوا فيها

“Başka kap bulduğunuz sürece onlarda yemeyin. Başka kap bulamazsanız onları yıkayın ve onlarda yiyin.”

Buhârî, 5478; Müslim, 1930.

ELBÂNÎ: SAHİH.

FIKHÎ ESAS

اليقين لا يزول بالشك

“Yakîn, şüphe ile ortadan kalkmaz.”

Bir eşyanın temiz olduğu biliniyorsa, sırf necis olabileceği ihtimaliyle ona necis hükmü verilmez.

DERSİN ÖZÜ

Ehl-i Kitabın kap ve elbiselerinde aslolan temizliktir. Necaset bilinirse giderilir; yalnızca şüphe sebebiyle necis hükmü verilmez.

METİN

وصوف الميتة وشعرها طاهر

TERCÜME

“Ölü hayvanın yünü ve kılı temizdir.”

KISA AÇIKLAMA

Buradaki “meyte”, şer’î usulle kesilinden ölen hayvanı ifade eder. Metin, böyle bir hayvanın yün ve kılının temiz olduğunu belirtmektedir.

Bunun temel sebebi, yün ve kılın kan dolaşımı bulunan canlı et dokusu gibi olmamasıdır. Hayvanın ölmesiyle et ve benzeri canlı dokular hakkında meyte hükmü meydana gelirken, kıl ve yün aynı hükme tâbi tutulmaz.

Kur’ân’da da koyunların yünlerinden, develerin tüylerinden ve keçilerin kıllarından insanların faydalanacağı nimetler olarak söz edilmiştir.

Ancak bu hüküm hayvanın etiyle veya diğer bütün parçalarıyla ilgili genel bir temizlik hükmü değildir. Burada özellikle yün ve kılın hükmü ele alınmaktadır.

DELİL

Allah Teâlâ şöyle buyurur:

ومن أصوافها وأوبارها وأشعارها أثاثا ومتاعا إلى حين

“Onların yünlerinden, tüylerinden ve kıllarından bir süreye kadar kullanacağınız ev eşyaları ve geçimlikler meydana getirdi.”

Nahl, 16/80

FIKHÎ ESAS

Hayvanın ölmesiyle bütün parçaları zorunlu olarak aynı hükmü almaz; her parçanın hükmü kendi deliline göre belirlenir.

DERSİN ÖZÜ

Metne göre ölü hayvanın yünü ve kılı temizdir. Meyte hükmü, hayvanın her parçasının mutlaka necis olduğu anlamına gelmez.

METİN

وكل جلد ميتة دبغ أو لم يدبغ فهو نجس

TERCÜME

“Her ölü hayvan derisi, tabaklanmış olsun veya olmasın, necistir.”

KISA AÇIKLAMA

Metinde zikredilen görüş, Hanbelî mezhebinde İmam Ahmed'den nakledilen meşhur rivayetlerden biridir: Meyte derisi tabaklanmakla temiz hâle gelmez.

Tabaklama (الدباغ), deride bulunan kan, rutubet, koku ve bozulmaya sebep olan maddelerin özel işlemlerle giderilip derinin kullanıma elverişli hâle getirilmesidir.

Ancak sahih sünnette, tabaklamanın deriyi temizlediğine dair açık deliller vardır.

Resûlullah ﷺ, “Hangi deri tabaklanırsa temiz olur.” buyurmuş ve Meymûne validemizin ölen koyununun derisinin tabaklanarak kullanılmasını bildirmiştir.

Bu sebeple râcih görüş, tabaklamanın temizleyici olduğudur. Bunun kapsamı konusunda âlimler ihtilaf etmişlerdir. Daha ihtiyatlı ve güçlü değerlendirmelerden biri, bunun hayattayken temiz olan ve eti yenebilen hayvanların derileri hakkında uygulanmasıdır.

Dolayısıyla müellifin bu sözü, mezhepteki bir görüşü ifade etmekte olup, mesele sahih deliller ışığında değerlendirilmelidir.

DELİL

أَيُّمَا إِهَابٍ دَبَغَ فَقَدْ طَهَرَ

“Hangi deri tabaklanırsa temiz olur.”

Müslim, 366.

ELBÂNÎ: SAHÎH.

FIKHÎ ESAS

Mezhep metnindeki bir görüşün karşısında sahih ve açık bir nas bulunduğunda, delilin gösterdiği hüküm esas alınır.

DERSİN ÖZÜ

Metinde meyte derisinin tabaklanmakla temiz olmayacağı görüşü zikredilmiştir. Râcih görüş ise sahih hadisler sebebiyle tabaklamanın, kapsamına giren meyte derisini temizlediğidir.

METİN

وكذلك عظامها

TERCÜME

“Onun kemikleri de böyledir.”

Yani önceki cümleyle birlikte: Meytenin kemikleri de necistir.

KISA AÇIKLAMA

Metindeki “كذلك” ifadesi, bir önceki hükme dönmektedir. Buna göre İbn Kudâme'nin burada aktardığı mezhep görüşünde meytenin kemikleri de necis kabul edilir.

Bu mesele ihtilaflıdır. Kemiğin et gibi canlılık taşıyan bir doku olup olmadığı ve ölümün onu necis hâle getirip getirmediği konusunda fakihler farklı değerlendirmelerde bulunmuştur.

Diğer görüşe göre ise kemik, boynuz, tırnak ve benzeri katı parçalar ölüm sebebiyle necis olmaz. Çünkü bunlarda kan dolaşan et dokusundaki hayat özelliği bulunmaz. Kur'ân'da haram kılınan meyte zikredilirken, bunun bütün katı parçalarının necis olduğuna dair ayrıca açık bir nas bulunmamaktadır.

Bu sebeple râcih görüş olarak kemiğin aslî temizliğinin devam etmesi daha güçlüdür. Ancak domuz gibi zâtı hakkında özel necaset hükmü bulunan hayvanlar bu genel değerlendirmeden ayrı ele alınır.

DELİL

Allah Teâlâ şöyle buyurur:

حرمت عليكم الميتة والدم ولحم الخنزير

“Size meyte, kan ve domuz eti haram kılındı.”

Mâide, 5/3

Âyet meytenin yenmesini haram kılar; fakat kemiğin bizzat necis olduğuna dair ayrıca açık bir ifade içermez.

FIKHÎ ESAS

Bir şeyin haram olması ile necis olması aynı hüküm değildir. Necaset hükmü ayrıca delile dayanmalıdır.

DERSİN ÖZÜ

Metinde meytenin kemikleri necis kabul edilmiştir. Mesele ihtilaflıdır; kemiğin ölümle necis olmadığı görüşü delil bakımından daha güçlüdür.

METİN

يستحب لمن أراد دخول الخلاء أن يقول
بسم الله أعوذ بالله من الخبث والخبائث

TERCÜME

“Tuvalete girmek isteyen kimsenin, ‘Bismillâh; erkek ve dişi şeytanlardan Allah’a sığınırım’ demesi müstehaptır.”

KISA AÇIKLAMA

Halâ (الخلاء): İhtiyacın giderildiği, yani tuvalet olarak kullanılan yer demektir.

Müstehap: Şeriatın yapılmasını sevdiği ve teşvik ettiği, yapanın sevap kazandığı fakat terk edenin günahkâr olmadığı ameldir.

Müslüman, tuvalete girmeden önce Allah’a sığınır. Çünkü tuvaletler necasetin (pisliğin) bulunduğu ve şeytanların bulunmasına elverişli yerlerdir.

Sahih sünnette Resûlullah (ﷺ) tuvalete girmek istediğinde: “Allah’ım! Erkek ve dişi şeytanlardan sana sığınırım.” dediği sabittir.

Buradaki “الخبث والخبائث”, erkek ve dişi şeytanlar şeklinde açıklanmıştır. Bu dua, kişinin böyle bir yere girerken Allah’ın korumasına sığınmasını öğretmektedir.

DELİL

اللهم إني أعوذ بك من الخبث والخبائث

“Allah’ım! Erkek ve dişi şeytanlardan sana sığınırım.”

Buhârî, 142; Müslim, 375

ELBÂNÎ: SAHİH.

FIKHÎ ESAS

İslâm, yalnız ibadetlerin şeklini değil; insanın günlük hayatındaki temizlik, mahremiyet ve tuvalet âdâbını da düzenlemiştir.

DERSİN ÖZÜ

Tuvalete girmeden önce Allah’ın adı anılır ve şeytanların şerrinden Allah’a sığınılır. Bu, Resûlullah’tan (ﷺ) sabit olan tuvalet âdâbındandır.

METİN

ويقدم رجله اليسرى في الدخول واليمنى في الخروج

TERCÜME

“Tuvalete girerken sol ayağını, çıkarken ise sağ ayağını öne alır.”

KISA AÇIKLAMA

Tuvalete girerken sol ayakla girmek, çıkarken sağ ayağı öne almak İslâm âdâbındandır. Bunun temelinde “teyâmün” anlayışı vardır.

Teyâmün: Güzel, temiz ve değer verilen işlerde sağ tarafı öne almak demektir. Temizlik, ibadet, mescide giriş, ayakkabı giyme gibi işlerde sağ taraf kullanılır. Pisliğin ve eziyetin giderilmesiyle ilgili işlerde ise sol taraf öne alınır.

Bu sebeple mescide girerken sağ ayak öne alınırken, tuvalete girerken bunun tersi uygulanır. Tuvaletten çıkış ise temiz bir yere çıkış olduğundan sağ ayakla yapılır.

Bu uygulama, Resûlullah'ın (ﷺ) genel edep kaidelerine ve sahih hadislerle dayanır.

DELİL

Âişe radiyallahu anhâ şöyle demiştir:

كان النبي يعجبه التيمن في تنعله وترجله وطهوره وفي شأنه كله

“Nebî (ﷺ) ayakkabısını giymesinde, saçını taramasında, temizliğinde ve işlerinde sağdan başlamayı severdi.”

Buhârî, 168; Müslim, 268

ELBÂNÎ: SAHİH.

FIKHÎ ESAS

Güzel ve değer verilen işlerde sağ taraf; eziyet, pisliğin giderilmesi ve benzeri işlerde sol taraf öne alınır.

DERSİN ÖZÜ

Müslüman tuvalete sol ayağıyla girer, çıkarken sağ ayağını öne alır. Bu uygulama, İslâm'ın sağ ve sol tarafın kullanımına ilişkin genel edep kaidesine dayanır.

UBEYDULLAH ARSLAN

İSLAM DAVETÇİSİ

Okuduğunuz için teşekkür ederim.

METİN

ولا يدخل بشيء فيه ذكر الله تعالى إلا من حاجة

TERCÜME

“İhtiyaç olmadıkça, üzerinde Allah Teâlâ'nın adı bulunan bir şeyle tuvalete girmez.”

KISA AÇIKLAMA

Buradaki “zikrullah”, yalnızca dil ile Allah'ı zikretmek anlamında değildir. Bu bağlamda üzerinde Allah'ın adı, bir âyet, hadis veya dinî bir yazı bulunan şey kastedilmektedir.

Bunun temelinde Allah'ın ismine ve dinin mukaddes değerlerine hürmet vardır. Mushaf (Şerefli Kur'an), Allah'ın adı yazılı kâğıtlar, kitaplar veya benzeri şeyler tuvalet gibi necasetin bulunduğu yerlere gereksiz yere götürülmez.

Ancak metindeki “إلا من حاجة” (ihtiyaç hâli dışında) ifadesi önemlidir. Kaybolma, çalınma veya dışarıda güvenli bir şekilde bırakılmama gibi gerçek bir ihtiyaç varsa bu hükümde kolaylık vardır.

Günümüzde cep telefonunda Kur'an uygulamasının bulunması ise, ekranda âyet açık değilken üzerinde açıkça Allah'ın adı yazılı bir kâğıt taşımakla tamamen aynı değildir. Yazı ekranda görünmüyorsa telefonun tuvalete götürülmesinde daha genişlik vardır.

DELİL

Allah Teâlâ şöyle buyurur:

ذلك ومن يعظم شعائر الله فإنها من تقوى القلوب

“Kim Allah'ın şiarlarına saygı gösterirse, şüphesiz bu kalplerin takvâsındandır.”

Hac, 22/32

FIKHÎ ESAS

Allah'ın adı ve dinin mukaddes değerleri hürmetle korunur; gerçek bir ihtiyaç hâli ise hükümde kolaylık sebebidir.

DERSİN ÖZÜ

Üzerinde Allah'ın adı bulunan şeyler tuvalete gereksiz yere götürülmez. Gerçek bir ihtiyaç bulunduğunda ise ruhsat vardır.

UBEYDULLAH ARSLAN

İSLAM DAVETÇİSİ

Okuduğunuz için teşekkür ederim.

METİN

ويعتمد في جلوسه على رجله اليسرى

TERCÜME

“İhtiyacını gidermek için otururken sol ayağına ağırlık verir.”

KISA AÇIKLAMA

Buradaki “يعتمد”, kişinin oturuş sırasında beden ağırlığını veya yükünü daha çok sol tarafına vermesi anlamındadır.

Metinde, tuvalet ihtiyacını giderirken sol ayağa ağırlık vermek bir edep olarak zikredilmektedir. Fakihler, bunun ihtiyacın daha rahat giderilmesine yardımcı olabileceğini belirtmişlerdir.

Ancak bu uygulamayı doğrudan Resûlullah (ﷺ)'tan sabit güçlü bir sünnet gibi sunmak doğru değildir. Bu konuda zikredilen rivayetin zayıf olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla yapılması zorunlu olmadığı gibi, terk eden kimsenin sünnete aykırı davrandığı da söylenmez.

DELİL DURUMU

Bu mesele hakkında sahih ve açık bir merfû hadis sabit değildir.

Merfû hadis: Bir söz, fiil veya onayın doğrudan Resûlullah (ﷺ)'a nispet edildiği hadis demektir.

FIKHÎ ESAS

Bir âdâbın fıkıh kitabında zikredilmesi, onun mutlaka sahih bir hadisle Resûlullah (ﷺ)'tan sabit olduğu anlamına gelmez.

DERSİN ÖZÜ

Metinde, ihtiyacı giderirken sol ayağa ağırlık vermek müstehap bir edep olarak zikredilir; ancak bunu özel olarak sünnet kabul ettirecek sahih bir hadis sabit değildir.

METİN

وإن كان في الفضاء أبعد واستتر

TERCÜME

“Açık bir alanda ise insanlardan uzaklaşır ve görünmeyecek şekilde gizlenir.”

KISA AÇIKLAMA

Buradaki “فضاء”, bina ve kapalı tuvalet bulunmayan; kır, çöl, arazi gibi geniş ve açık yer demektir. “استتر” ise kişinin ihtiyacını giderirken insanların göremeyeceği bir yer veya engel arkasında bulunmasıdır.

Bu edebin iki önemli amacı vardır:

- 1. Mahremiyeti korumak:** Avret yerinin başkaları tarafından görülmesini engellemek gerekir.
- 2. İnsanlardan uzaklaşmak:** Özellikle büyük abdest sırasında kişinin görüntüsü, sesi ve kokusuyla başkalarını rahatsız etmemesi İslâm'ın haya ve edep anlayışındandır.

Nebî (ﷺ)'in açık alanda ihtiyacını gidereceği zaman insanlardan uzaklaşıp gözden kaybolduğu sahih rivayetlerle sabittir. İbn Teymiyye'nin Şerhu'l-'Umde açıklamasında da bu mesele aynı şekilde ele alınmıştır.

DELİL

Muğîre b. Şu'be radiyallahu anh şöyle anlatır:

فأبعد في المذهب حتى توارى عني

“İhtiyacını gidermek için uzaklaştı; nihayet benden görünmez hâle geldi.”

Müslim, 274

ELBÂNÎ: SAHİH.

Hadis, Nebî (ﷺ)'in açık alanda insanlardan uzaklaşıp gözden kaybolduğunu açıkça göstermektedir.

FIKHÎ ESAS

Avret yerini yabancı gözlerden örtmek zorunludur; açık alanda bütün bedenin de görünmeyeceği kadar uzaklaşıp gizlenmek ise haya ve edebin tamamındandır.

DERSİN ÖZÜ

Müslüman açık alanda ihtiyacını giderirken insanların gözünden uzaklaşır, avretini korur ve mümkün olduğunca gizlenir. İslâm, tuvalet âdâbında dahi haya ve mahremiyeti muhafaza eder.

UBEYDULLAH ARSLAN

İSLAM DAVETÇİSİ

Okuduğunuz için teşekkür ederim.

METİN

ویرتاد لبوله موضعا رخوا

TERCÜME

“İdrarını yapmak için yumuşak bir yer seçer.”

KISA AÇIKLAMA

Buradaki “یرتاد”, uygun yeri araştırıp tercih etmek; “رخو” ise taş, beton ve benzeri sert yüzeylerin aksine idrarın geri sıçrama ihtimalini azaltan toprak gibi yumuşak bir zemin demektir.

Maksat özellikle idrar sıçramasının bedene veya elbiseye bulaşmasını önlemektir. Çünkü idrar necistir ve Müslümanın bedenini ve elbisesini necasetten koruması gerekir. Bu konuda yumuşak yer seçmeyi doğrudan emreden özel bir rivayet nakledilmiştir; ancak bu rivayetin isnadında bilinmeyen bir râvi bulunduğu için zayıf kabul edilmiştir. Buna rağmen hükmün anlamı, idrardan sakınmayı emreden sahih hadislerle desteklenmektedir.

İstinzâh / idrardan sakınmak: İdrarın bedene veya elbiseye bulaşmasına karşı dikkatli davranmak ve bulaşmışsa temizlemektir.

DELİL

İbn Abbâs radiyallahu anhümâ'nın rivayetinde Nebî (ﷺ) iki kabir hakkında şöyle buyurmuştur:

أما أحدهما فكان لا يستتر من البول

“Onlardan biri idrarından sakınmıyordu.”

Buhârî, 218; Müslim, 292

Hadisin farklı sahih rivayetlerinde ifade “لا يستتره من البول” şeklinde de gelmiştir; mana, idrarın necasetinden gerektiği gibi korunmamaktır.

FIKHÎ ESAS

Necasetin bedene veya elbiseye bulaşmasını önleyecek tedbirleri almak tahâretin korunmasındandır.

DERSİN ÖZÜ

İdrar yaparken geri sıçramayı önleyecek uygun bir yer seçilir. Esas amaç, bedeni ve elbiseyi idrar necasetinden korumaktır.

UBEYDULLAH ARSLAN

İSLAM DAVETÇİSİ

Okuduğunuz için teşekkür ederim.

METİN

ولا يبول في ثقب ولا شق

TERCÜME

“Bir deliğe veya yarığa idrar yapmaz.”

KISA AÇIKLAMA

Buradaki “تقب” delik, toprakta, duvarda veya benzeri bir yerde bulunan oyuk ve delik; “شق” ise toprak, kaya, duvar gibi yerlerde bulunan çatlak veya açıklık demektir.

Bu tür yerlere idrar yapmamak bir edep ve korunma tedbiridir. Çünkü delik ve yarıklarda yılan, akrep, böcek veya başka canlılar bulunabilir. İdrar sebebiyle dışarı çıkan bir canlı kişiye zarar verebilir; ayrıca idrarın geri sıçrayarak bedene veya elbiseye bulaşmasına sebep olabilir.

Klasik şerhlerde deliklerin cinlerin barınağı olabileceği de zikredilir. Ancak bunu bildiren merfû rivayet Elbânî'ye göre zayıftır. Bu nedenle bunu kesin olarak Resûlullah (ﷺ)'tan sabit bir bilgi gibi sunmuyoruz.

DELİL DURUMU

Rivayet şöyledir:

نهى رسول الله أن يبال في الجحر

“Resûlullah (ﷺ) bir deliğe idrar yapılmasını yasakladı.”

Ebû Dâvûd, 29

ELBÂNÎ: ZAYIF

İrvâü'l-Galîl, 55; Daîfu Ebî Dâvûd, 29.

Bu sebeple hadisi sahih delil olarak göstermiyoruz; yalnızca mesele hakkında nakledilen rivayetin ilmî durumunu belirtiyoruz.

FIKHÎ ESAS

Kişi kendisine, canlılara veya çevresine zarar verebilecek yerlerden sakınır; ayrıca idrar necasetinin üzerine sıçramasına sebep olacak durumlardan korunur.

DERSİN ÖZÜ

Delik ve yarıklara idrar yapmamak korunma ve temizlik âdâbındandır. Bu konudaki özel hadis Elbânî'ye göre zayıftır; dolayısıyla rivayete sahlilik nispet edilmez.

UBEYDULLAH ARSLAN

İSLAM DAVETÇİSİ

Okuduğunuz için teşekkür ederim.

METİN

ولا طريق ولا ظل نافع ولا تحت شجرة مثمرة

TERCÜME

“Yola, insanların faydalandığı bir gölgeliğe ve meyve veren ağacın altına ihtiyaç gidermez.”

KISA AÇIKLAMA

Buradaki “طريق” yol, insanların gelip geçtiği ve faydalandığı yerdir. “ظل نافع” insanların oturmak, dinlenmek veya sıcaktan korunmak için yararlandığı gölgelik demektir.

“شجرة مثمرة” ise meyve veren ağaç, insanların meyvesinden faydalandığı ağaçtır.

Bu yerlerde ihtiyaç gidermemek, insanların ortak kullanım alanlarını necasetle kirletmemek içindir. Çünkü yol ve gölgelik, insanlar için faydalı yerlerdir. Meyve ağacının altına idrar veya dışkı yapmak ise hem ağaca hem de meyvesinden yararlanacak insanlara zarar verebilir.

Bu hüküm yalnız eski dönemlerin yollarına ve ağaçlarına mahsus değildir. Günümüzde parklar, piknik alanları, dinlenme yerleri, yürüyüş yolları ve benzeri ortak kullanım alanları da aynı esasa girer.

DELİL

Resûlullah (ﷺ) şöyle buyurdu:

اتقوا اللعانين قالوا وما اللعانان يا رسول الله قال الذي يتخلى في طريق الناس أو في ظلهم

“Lanete sebep olan iki şeyden sakının.” Sahâbe: “O iki şey nedir?” diye sordu.

Buyurdu ki: “İnsanların yolunda veya gölgelendikleri yerde ihtiyaç gidermektir.”

Müslim, 269; Ebû Dâvûd, 25

ELBÂNÎ: SAHÎH

Sahîhu'l-Câmi', 110.

FIKHÎ ESAS

İnsanların ortak olarak faydalandığı yerleri necasetle kirletmek ve onlara eziyet vermek câiz değildir.

DERSİN ÖZÜ

Müslüman yol, faydalanılan gölgelik, meyve ağacının altı ve benzeri ortak alanlarda ihtiyaç gidermez. İslâm, tahâret âdâbıyla hem kişisel temizliği hem de toplumun hakkını korur.

UBEYDULLAH ARSLAN

İSLAM DAVETÇİSİ

Okuduğunuz için teşekkür ederim.

METİN

ولا يستقبل شمساً ولا قمراً

TERCÜME

“Güneşe ve aya yönelmez.”

KISA AÇIKLAMA

Metinde, ihtiyaç giderirken güneşi veya ayı karşı tarafa almamak bir edep olarak zikredilmektedir.

Ancak burada metindeki hüküm ile sahih delille sabit hükmü birbirinden ayırmak gerekir. Güneş ve aya yönelmeyi özel olarak yasaklayan sahih bir hadis bulunmamaktadır. Bu konuda zikredilen rivayetler delil olmaya elverişli değildir. Bu nedenle bunu Resûlullah (ﷺ)'tan sahih olarak sabit bir sünnet veya yasak şeklinde sunmak doğru değildir.

Nitekim kible konusunda sahih hadiste Medine halkına “doğuya veya batıya yönelin” buyurulmuştur. Doğuya yönelmek bazı vakitlerde güneşe yönelmeyi gerektirebildiğinden, güneşe yönelmenin başlı başına yasak olduğuna dair görüş ayrıca zayıflamaktadır.

Dolayısıyla râcih olan görüş: Kibleyle ilgili ayrı hüküm korunmak şartıyla, ihtiyaç giderirken sırf güneş veya aya yönelmiş olmak sebebiyle bir yasak söz konusu değildir.

DELİL DURUMU

Güneş veya aya yönelmeyi yasaklayan sahih ve açık bir hadis sabit değildir.
Bu nedenle zayıf bir rivayeti afişte sahih delil gibi göstermiyoruz.

FIKHÎ ESAS

Bir fıkıh metninde zikredilen her edep veya hüküm, doğrudan sahih hadislerle sabit kabul edilmez; hükmün delili ayrıca araştırılır.

DERSİN ÖZÜ

Metinde ihtiyaç giderirken güneş ve aya yönelmemek zikredilmiştir. Ancak bunu özel olarak yasaklayan sahih bir delil bulunmadığından, râcih görüşe göre sırf güneş veya aya yönelmek yasak değildir.

UBEYDULLAH ARSLAN

İSLAM DAVETÇİSİ

Okuduğunuz için teşekkür ederim.

KİTÂBU'T-TAHÂRE

BÂBU KADÂÎ'L-HÂCE

İHTİYAÇ GİDERİRKEN
KIBLEYE YÖNELMEMEK

METİN

ولا يستقبل القبلة ولا يستدبرها

TERCÜME

“İhtiyacını giderirken kibleyi önüne almaz
ve kibleye arkasını dönmez.”

AÇIKLAMA

Kible, Müslümanların namazda yöneldikleri Kâbe yönüdür. Metinde, ihtiyaç giderirken kibleye yüzünü veya arkasını dönmek hükmü zikredilmektedir. Bu mesele önceki güneş ve ay meselesinden farklıdır; çünkü kible hakkında sahih ve açık hadis bulunmaktadır. Ancak meselenin bina içerisindeki tuvaletlerle ilgili ayrıca bir tafsilatı vardır. İbn Kudâme de bunu hemen sonraki cümlede ayrıca ele almaktadır. Bu nedenle bina hükmünü 34. metne karıştırmadan 35. derste, kitabın kendi sırasıyla işleyeceğiz.

DELİL

Resûlullah ﷺ şöyle buyurdu:

إذا أتيتم القائط فلا تستقبلوا القبلة ولا تستدبروها ولكن شرقوا أو غربوا
“İhtiyacınızı gidermeye geldiğinizde kibleyi önünüze veya arkanıza almayın;
doğuya veya batıya yönelin.”

Buhârî, 144; Müslim, 264 | **ELBÂNÎ: SAHİH**

FİKHÎ ESAS

Kibleye hürmet korunur; ihtiyaç giderme âdâbında sahih nasla sabit olan yasak esas alınır.

DERSİN ÖZÜ

İhtiyaç giderirken kibleyi önüne veya arkasına almamak sahih sünnetle sabittir.
Bina içerisindeki hüküm ise bir sonraki metinde ayrıca ele alınacaktır.

35. DERS

BİNA İÇİNDE KIBLE MESELESİ

İHTİYAÇ GİDERİRKEN KİBLEYE YÖNELME VE ARKAYA ALMAK

METİN

ويجوز ذلك في البنيان

TERCÜME

“Bina içerisinde buna izin verilir.”

AÇIKLAMA

İbn Kudâme bu cümle ile, önceki hükmün istisnasını açıklar. Önceki cümlede açık alanda ihtiyaç giderirken kibleye yönelmek veya kibleyi arkaya almak yasaklanmıştı. Burada ise, duvar veya benzeri bir engelin bulunduğu bina ve kapalı mekânda bunun câiz olduğu belirtilmektedir.

Bina, duvarları olan ev, mescid, oda, tuvalet gibi kapalı yerleri kapsar. Böyle mekânlarda kişi kibleye yönelerek veya kibleyi arkasına alarak ihtiyacını giderebilir. Çünkü hadislerle göre yasaklama açık alana özeldir, kapalı mekândaki durum ise ruhsat kapsamındadır.

Açık alan ile kapalı mekân arasındaki bu ayrım, Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin rivayetinde kibleye yönelme ve arka dönmenin yasaklanması, İbn Ömer'in rivayetinde ise Resûlullah'ın bina içerisinde kibleyi arkasına almasının haber verilmesiyle açıklanmıştır. Bu iki rivayet birleştirildiğinde, hükmün mekâna göre değiştiği anlaşılır.

DELİL

İbn Ömer رضي الله عنهما şöyle demiştir:

رقيت يوما على بيت حفصة فرأيت النبي صلى الله عليه وسلم
على حاجته مستقبل الشام مستدبر الكعبة

“Bir gün Hafsa'nın evinin üzerine çıktım. Nebî ﷺ'yi ihtiyacını giderirken Şam tarafına yönelmiş, Kâbe'yi ise arkasına almış hâlde gördüm.”

(Buhârî, 148; Müslim, 266)

Hadis sahihtir. (el-Elbânî)

DERSİN ÖZÜ

Açık alanda ihtiyaç giderirken kibleye yönelmek veya kibleyi arkaya almak yasaktır. Bina ve kapalı mekânda ise buna ruhsat vardır.

UMDETU'L-FIKH

İSLÂMÎ FIKİH ÖĞRENİYORUM

36. DERS

İHTİYAÇ GİDERİRKEN ÖRTÜNMEK

AVRETİ GİZLEMELİ VE İNSANLARIN GÖZÜNDEN UZAKLAŞMAK

METİN

ويستر عن العيون

TERCÜME

“İnsanların gözlerinden gizlenir.”

AÇIKLAMA

İhtiyaç giderirken gözetilmesi gereken edeplerden biri, insanların göremeyeceği bir yerde bulunmak ve avreti gizlemektir.

Açık alanda bulunan kimse, mümkün olduğunca insanların görüşünden uzaklaşmalı; duvar, tepe, ağaç veya benzeri bir engelin arkasında ihtiyacını gidermelidir.

Kapalı mekânda ise kapının kapatılması ve kişinin avretinin başkaları tarafından görülmemesi yeterlidir.

Bu hükmün temelinde hayâ, avretin korunması ve insanlara eziyet verecek görüntülerden sakınmak vardır. Resûlullah ﷺ ihtiyaç gidermek istediğinde insanların göremeyeceği kadar uzaklaşırdı.

DELİL

Muğîre b. Şu‘be (Allah ondan razı olsun) şöyle rivayet etmiştir:

“Nebî ﷺ ile bir yolculukta idim. İhtiyacını gidermek için uzaklaşıp gözden kayboluncaya kadar gitti.”

(Ebû Dâvûd, 1; Tirmizî, 20)

Hadis sahihtir.

DERSİN ÖZÜ

İhtiyaç giderirken avreti insanların gözünden korumak gerekir. Açık alanda mümkün olduğunca gözlerden uzaklaşılır; kapalı yerde ise mahremiyet sağlanır.

UMDETU'L-FIKH

İSLÂMÎ FIKİH ÖĞRENİYORUM

37. DERS

UYGUN YER SEÇMEK

İDRAR İÇİN UYGUN VE YUMUŞAK BİR YER TERCİH ETMEK

METİN

ويرتاد لبوله موضعاً رخوا

TERCÜME

“İdrarı için yumuşak bir yer seçer.”

AÇIKLAMA

İhtiyaç giderirken gözetilen edeplerden biri, özellikle idrar yaparken sıçramaya sebep olmayacak uygun bir yer seçmektir.

Sert zemine yapılan idrarın kişinin bedenine veya elbisesine sıçrama ihtimali vardır. Bu sebeple mümkün olduğunda toprağı yumuşak, idrarı emebilecek ve sıçramayı azaltacak bir yer tercih edilir.

Bu edebin temel amacı, kişinin necasetten korunmasıdır. Çünkü namazın sihhati için beden ve elbisenin necasetten temiz olması gerekir.

Günümüzde tuvaletlerde de aynı maksat gözetilir: Kişi idrarın bedenine veya elbisesine sıçramasına sebep olacak davranışlardan sakınır ve temizliğine dikkat eder.

DELİL

Resûlullah ﷺ iki kabirden geçerken bunlardan biri hakkında şöyle buyurdu:

“O, idrarından sakınmazdı.”

(Buhârî, 218; Müslim, 292)

Hadis sahihtir.

DERSİN ÖZÜ

İdrar yaparken beden ve elbiseye necaset sıçramasını önleyecek uygun bir yer seçilir. Esas maksat, idrar necasetinden korunmak ve tahâreti muhafaza etmektir.

İHTİYAÇ GİDERİRKEN KONUŞMAMAK

GEREKSİZ SÖZDEN SAKINMAK VE MAHREMİYETİ KORUMAK

METİN

ولا يتكلم

TERCÜME

“Konuşmaz.”

AÇIKLAMA

İhtiyaç giderirken gözetilen edeplerden biri, gereksiz konuşmayı terk etmektir.

Tuvalet, ihtiyaç giderme yeridir. Bu sebeple kişi burada konuşmayı, sohbet etmeyi ve ihtiyaç bulunmadıkça başkalarına cevap vermeyi terk eder.

Ancak zaruret veya gerçek bir ihtiyaç bulunursa konuşmakta sakınca yoktur. Bir tehlikeyi haber vermek, yardım istemek veya önemli bir ihtiyacı bildirmek buna örnektir.

Bu edep, ihtiyaç giderme esnasında hayâyı ve mahremiyeti korumaya yöneliktir. Ayrıca Allah'ın zikredildiği sözlerin böyle bir yerde gereksiz yere söylenmemesi de gözetilir.

DELİL

İbn Ömer'den rivayet edildiğine göre bir adam, Resûlullah ﷺ ihtiyaç giderirken ona selâm verdi; Resûlullah ﷺ onun selâmına karşılık vermedi.

(Müslim, 370)

Hadis sahihtir.

DERSİN ÖZÜ

İhtiyaç giderirken gereksiz konuşma terk edilir.
Zaruret veya ihtiyaç hâlinde ise gerektiği kadar konuşulabilir.

UMDETU'L-FIKH

İSLÂMÎ FIKİH ÖĞRENİYORUM

39. DERS

TUVALET ÂDÂBI: ZİKİR VE SAĞ EL

ALLAH'I ZİKRETMEMEK, SAĞ ELLE DOKUNMAMAK VE TEMİZLENMEMEK

METİN

ولا يذكر الله تعالى ولا يمس فرجه بيمينه ولا يتمسح بها

TERCÜME

“Allah Teâlâ'yı zikretmez; sağ eliyle avret yerine dokunmaz ve onunla temizlenmez.”

AÇIKLAMA

Bu metinde ihtiyaç giderme sırasında gözetilecek birbirine yakın üç edep birlikte zikredilmektedir.

- Allah'ı dille zikretmemek:** İhtiyaç giderme mahalli Allah'ın isminin zikredilmesine uygun bir yer değildir. Bu sebeple Allah'ın ismine tazim için dil ile zikir terk edilir. Kalpten Allah'ı hatırlamak ise buna dâhil değildir.
- Sağ elle avret yerine dokunmamak:** İhtiyaç giderirken kişi avret yerine sağ eliyle dokunmaktan sakınır. Çünkü şeriatta sağ el, temiz ve değerli işlerde kullanılmaya ayrılmıştır.
- Sağ elle temizlenmemek:** İstincâ ve temizlikte sol el kullanılır. Böylece sağ el yemek, içmek ve benzeri temiz işlere tahsis edilmiş olur.

Buradaki ortak ölçü; Allah'ın zikrine tazim göstermek, temizliği korumak ve sağ eli necasetten uzak tutmaktır.

DELİL

Resûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur:

“Sizden biri idrar yaparken zekerini sağ eliyle tutmasın ve sağ eliyle temizlenmesin.”

(Buhârî, 154; Müslim, 267)

Hadis sahihtir.

DERSİN ÖZÜ

İhtiyaç giderirken Allah'ın ismi dille zikredilmez; avret yerine sağ elle dokunulmaz ve temizlik sağ elle yapılmaz. Temizlikte sol el kullanılır.

UMDETU'L-FIKH

İSLÂMÎ FIKİH ÖĞRENİYORUM

40. DERS

İSTİNCÂ VE İSTİCMÂR İLE TEMİZLİK

NECASETEN ARINMANIN USULÜ

METİN

فاذا انقطع البول مسح من اصل ذكره الى رأسه ثم ينتره ثلاثا
ولا يمس ذكره بيمينه ويستجمر وترا ثم يستنجي بالماء

TERCÜME

“İdrar kesilince temizliğini yapar; sağ eliyle avret yerine dokunmaz. Taş ve benzeri temizleyici şeylerle tek sayıda temizlenir, ardından su ile istincâ eder.”

AÇIKLAMA

Bu bölümde ihtiyaç sonrasında necasetten temizlenmenin usulü ele alınmaktadır.

İsticmâr: Su kullanmadan, taş veya onun hükmündeki temiz ve uygun bir maddeyle necasetin bulunduğu yeri temizlemektir. Temizliğin gerçekleşmesi için en az üç silme yapılır; ihtiyaç devam ederse sayı artırılır ve **tek sayıda** bitirmek tercih edilir.

İstincâ: İdrar veya dışkı çıktıktan sonra necaset mahallini su ile temizlemektir. Su, necasetin eserini gidermede daha tamamlayıcı bir temizlik sağlar.

Kişi yalnız suyla temizlenebileceği gibi şartlarına uygun isticmârla da temizlenebilir. İkisini birlikte kullanmak da mümkündür. Esas olan necasetin giderilmesi ve kişinin tahâretini sağlamasıdır.

Metinde geçen idrar sonrasında organı sıvazlama ve çekme gibi uygulamalar ise herkese gerekli bir sünnet olarak görülmez. Kişi idrarın kesildiğinden normal şekilde emin olur; vesveseye yol açacak aşırı davranışlardan sakınır.

DELİL

Selmân el-Fârisî رضي الله عنه şöyle demiştir:

“Resûlullah ﷺ bize sağ elle temizlenmeyi, üç taştan daha azıyla temizlenmeyi ve tezek veya kemikle temizlenmeyi yasakladı.”

(Müslim, 262)

Hadis sahihtir.

DERSİN ÖZÜ

İhtiyaç sonrasında necaset giderilir. Su ile temizlenmeye istincâ; taş veya onun hükmündeki uygun maddelerle temizlenmeye isticmâr denir. İsticmâr en az üç temizleme ile yapılır; ihtiyaç varsa artırılır ve tek sayıda tamamlanır.

41. DERS

İSTİCMÂRIN ŞARTLARI

EN AZ ÜÇ TEMİZLEME, KULLANILMAYACAK MADDELER

METİN

ولا يستجمر باقل من ثلاثة احجار ولا يستجمر بروث ولا عظم

TERCÜME

“Üç taştan daha azıyla isticmâr yapmaz;
tezek ve kemikle de temizlenmez.”

AÇIKLAMA

İbn Kudâme bu metinde isticmârın iki temel ölçüsünü birlikte zikreder:

1. En az üç temizleme:

Taş veya onun hükmündeki temizleyici bir madde kullanıldığında en az üç silme yapılır. Üç silmeyle necaset giderilmezse temizleninceye kadar sayı artırılır. Temizliğin **tek sayıda tamamlanması** müstehaptır.

Burada esas olan mutlaka üç ayrı taş bulmak değildir. Uygun bir temizleme maddesinin farklı temiz yüzleri de kullanılabilir.

2. Kullanılmayacak maddeler:

Kemik ve tezekle isticmâr yapılmaz. Ayrıca necaseti gidermeye elverişli olmayan, pis olan veya kullanılması dinen sakıncalı bulunan maddeler de temizlik için kullanılmaz.

Günümüzde tuvalet kâğıdı gibi temiz, kuru ve necaseti giderebilen maddeler, gerekli şartları taşıdığı anda taşın hükmünde kullanılabilir.

DELİL

Selmân el-Fârisî رضي الله عنه , Resûlullah ﷺ'in:

“Üç taştan daha azıyla temizlenmemizi ve tezek veya kemikle
temizlenmemizi yasakladığını” bildirmiştir.

(Müslim, 262)

Hadis sahihtir.

DERSİN ÖZÜ

İsticmârda en az üç temizleme yapılır.
Temizlik sağlanmazsa sayı artırılır. Kemik ve tezek kullanılmaz;
günümüzde tuvalet kâğıdı gibi temiz ve necaseti gideren
uygun maddeler kullanılabilir.

UMDETU'L-FIKH

İSLÂMÎ FIKİH ÖĞRENİYORUM

42. DERS

İSTİNCÂNIN HÜKMÜ VE TUVALETTEN ÇIKIŞ

TEMİZLİĞİ TAMAMLAMAK VE ÇIKIŞTA DUA ETMEK

METİN

ويستجمر وتراثم يستنجي بالماء فاذا خرج قال غفرانك

TERCÜME

“İsticmârr tek sayıda yapar, ardından su ile temizlenir.
Çıktığında ise: ‘Bağışlamamı dilerim.’ der.”

AÇIKLAMA

Bu metinde ihtiyaç gidermenin sonunda uygulanacak temizlik ve çıkış edebi birlikte ele alınmaktadır.

1. İsticmârr tek sayıda tamamlamak:

Taş veya onun hükmündeki uygun bir maddeyle temizlik yapılırken gerekli temizlik sağlandıktan sonra sayının tek olması tercih edilir. Üç yeterliyse üçte bırakılır; dört gerekiyorsa temizliğin ardından beşe tamamlanabilir.

2. Su ile istincâ:

Necaset mahallinin suyla yıkanmasına istincâ denir. Su, necasetin eserini gidermede en etkili temizlik yollarındandır. Kişi şartlarına uygun isticmarla yetinebileceği gibi su kullanabilir; ikisini birlikte kullanması da mümkündür.

3. Tuvaletten çıkış:

Kişi ihtiyaç mahallinden çıktıktan sonra: “Ğufrâneke — Bağışlamamı dilerim.” der. Böylece ihtiyaç giderme sırasında terk edilen zikirden sonra yeniden Allah’ı zikreder ve O’ndan bağışlanma diler.

DELİL

Âişe رضي الله عنها şöyle rivayet etmiştir:

“Resûlullah ﷺ tuvaletten çıktığında:
‘Ğufrâneke — Bağışlamamı dilerim.’ derdi.”

(Ebû Dâvûd, 30; Tirmizî, 7)
Hadis sahihtir.

DERSİN ÖZÜ

İhtiyaç sonrasında necaset tamamen giderilir. İsticmâr yapılırsa tek sayıda tamamlanması tercih edilir; suyla yapılan temizliğe istincâ denir. Tuvaletten çıktıktan sonra “Ğufrâneke — Bağışlamamı dilerim.” denir.

ABDESTİ BOZAN ŞEYLER

METİN

وهي سبعة أشياء الخارج من السيلين والخارج النجس من سائر البدن إذا فحش وزوال العقل إلا النوم اليسير جالسا أو قائما وملمس الذكر بيده وملمس امرأة يشهوة والردة عن الإسلام وأكل لحم الجزور

TERCÜME

“Abdesti bozan şeyler yedidir: İki yoldan çıkan şeyler; bedenın diğer yerlerinden çıkan necaset fazla olduğunda; aklın ortadan kalkması —otururken veya ayaktaiken olan hafif uyku hariç—; kişinin eliyle avret yerine dokunması; şehvetle kadına dokunması; İslâm’dan dönmek ve deve eti yemek.”

AÇIKLAMA

İbn Kudâme burada Hanbelî mezhebine göre abdesti bozan yedi temel durumu sıralamaktadır. Bunların her biri ayrı bir mesele olup kısaca açıklamaları şöyledir:

1. **İki yoldan çıkan şeyler:** İdrar, dışkı, yel ve benzeri şeylerin ön veya arka yoldan çıkması abdesti bozar.
2. **Bedenin başka yerlerinden çıkan necaset:** Kan, irin ve benzeri necis maddelerin bedenden fazla miktarda çıkması abdesti bozar. Az miktar ise bozmaz.
3. **Aklın ortadan kalkması:** Bayılma, sarhoşluk, delilik veya derin uyku gibi akli gideren hâller abdesti bozar. Ancak otururken veya ayaktaiken olan hafif uyku bozmaz.
4. **Kişinin eliyle avret yerine dokunması:** Kişinin kendi avret yerine eliyle doğrudan dokunması abdesti bozar.
5. **Şehvetle kadına dokunması:** Yabancı bir kadına şehvetle dokunmak abdesti bozar.
6. **İslâm’dan dönmek:** İslâm dininden çıkmak (irtidat) abdesti bozar.
7. **Deve eti yemek:** Deve eti yemek Hanbelî mezhebine göre abdesti bozar.

DELİL

Resûlullah ﷺ deve eti yedikten sonra abdest almıştır.

Enes b. Mâlik (radıyallahu anh) şöyle demiştir:

“Biz Resûlullah ﷺ ile birlikte deve eti yedik, sonra namaz kılmak için abdest aldı.”

(Müslim, 361) — Hadis sahihtir.

DERSİN
ÖZÜ

Abdesti bozan şeyler yedidir: İki yoldan çıkan şeyler; bedenın diğer yerlerinden çıkan fazla necaset; aklın ortadan kalkması; kişinin avret yerine dokunması; şehvetle kadına dokunması; İslâm’dan dönmek ve deve eti yemek.

ABDESTTE ŞÜPHE VE KESİN BİLGİ

METİN

ومن تيقن الطهارة وشك في الحدث أو تيقن الحدث وشك في الطهارة
فهو على ما تيقن منهما

TERCÜME

“Kim tahâretli olduğundan kesin olarak emin olup abdestinin bozulduğundan şüphe ederse tahâretli sayılır. Kim de abdestinin bozulduğundan kesin olarak emin olup abdest alıp almadığından şüphe ederse kesin olarak bildiği hâl üzere kabul edilir.”

AÇIKLAMA

Bu mesele fıkıhın büyük kaidelerinden birinin abdestteki uygulamasıdır:

“Kesin bilgi, şüphe ile ortadan kalkmaz.”

1. Abdest aldığından eminse:

Kişi abdest aldığını kesin biliyor fakat daha sonra abdestinin bozulup bozulmadığından şüphe ediyorsa abdestli kabul edilir.

2. Abdestinin bozulduğundan eminse:

Kişi abdestinin bozulduğunu kesin biliyor fakat daha sonra yeniden abdest alıp almadığından şüphe ediyorsa abdestsiz kabul edilir.

3. Vesveseye itibar edilmez:

Sadece “Acaba bozuldu mu?” şeklindeki ihtimaller kesin hükmü değiştirmez. Kişi, en son kesin olarak bildiği hâli esas alır.

Bu kaide özellikle tahâret konusunda ortaya çıkan vesvesenin önünü kesen önemli bir ölçüdür.

DELİL

Resûlullah ﷺ, abdestinin bozulduğundan şüphe eden kimse hakkında şöyle buyurmuştur:

“Bir ses işitmedikçe veya bir koku hissetmedikçe namazdan ayrılmasın.”

(Buhârî, 137; Müslim, 361)

Hadis sahihtir.

DERSİN
ÖZÜ

Kesin olan tahâret veya hades hâli, yalnız şüpheyle değişmez.

Kişi en son kesin olarak bildiği hâli esas alır ve vesveseye itibar etmez.

ABDESİZ YAPILMAYAN İBADETLER

METİN

ومن احدث حرم عليه الصلاة والطواف ومِس المصحف

TERCÜME

“Abdesti bozulan kimseye namaz kılmak, tavaf etmek ve Mushaf’a dokunmak yasak olur.”

AÇIKLAMA

İbn Kudâme burada küçük hades hâlindeki kişinin tahâret sağlamadan yapamayacağı üç ameli zikretmektedir. Bu meselelerde deliller birlikte değerlendirildiğinde şu hususlar ortaya çıkar:

1 NAMAZ

Namaz için tahâret sıhhat şartıdır. Abdesti olmayan kimse, yeniden abdest almadan farz veya nafile namaz kılamaz. Bu hüküm açık nasslarla sabittir ve bu konuda temel bir ihtilaf yoktur. Su bulunmadığında veya kullanılamadığında ise şartları gerçekleşmişse teyemmüm, abdestin yerine geçer.

2 TAVAF

Hanbelî mezhebinde meşhur görüşe göre tavaf için tahâret gerekir. Ancak diğer deliller de dikkate alındığında, tavafta abdestli olmanın kuvvetli bir sünnet olduğu, fakat tahâretin tavafın sıhhat şartı olmadığı görüşü daha güçlüdür. Bu görüşe göre tavaf sırasında abdesti bozulan kimsenin tavafı sırf bu sebeple bâtıl olmaz. Bunun gerekçesi, tavafta abdesti açıkça sıhhat şartı yapan kesin bir nassın bulunmamasıdır. Bu nedenle imkân bulunduğu anda abdestli tavaf etmek esas alınır ve daha ihtiyatlıdır.

3 MUSHAF'A DOKUNMAK

Abdestsiz kişinin Mushaf’a doğrudan dokunmaması gerekir. Bu hüküm, Kur’an’ın saygınlığı ve tahâretin gerekliliğiyle ilgilidir. Bununla beraber küçük hades hâlinde olmak, kişinin Kur’an okumasına engel değildir. Kişi Mushaf’a doğrudan dokunmadan, ezberinden Kur’an okuyabilir. Dolayısıyla Kur’an okumak başka, Mushaf’a doğrudan dokunmak başkadır.

DELİL

Resûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur:

“Allah, abdestsiz kimsenin namazını abdest alıncaya kadar kabul etmez.”

(Buhârî, 135; Müslim, 225)

Hadis sahihtir.

DERSİN
ÖZÜ

Namaz için tahâret kesin olarak şarttır. Mushaf’a doğrudan dokunmak için de tahâret esas alınır. Tavafta ise mezhebin meşhur görüşü tahâreti şart görürken, güçlü bir diğer görüş tahâretin sıhhat şartı olmadığını, abdestli olmanın kuvvetli bir sünnet olduğunu ifade eder.

GUSLÜ GEREKTİREN HÂLLER

METİN

والغسل يجب بخروج المني وبالفلين الختانين

TERCÜME

“Guslû gerektiren şeyler; meninin çıkması ve iki sünnet mahallinin birleşmesidir.”

AÇIKLAMA

İbn Kudâme burada guslû gerektiren iki temel sebebi zikretmektedir. Bu kısa ifade, eserin özlü üslubuna uygundur. Aşağıda bu iki sebebin açıklaması ve ilgili önemli hükümler, Selef âlimlerinin şerhlerinde geçtiği şekliyle ele alınmıştır.

1

Meninin çıkması

Erkek veya kadından şehvetle meninin çıkması guslû gerektirir. Bu, uyanırken olabileceği gibi uykuda ihtilâm yoluyla da olabilir. Meninin fişkırlarak çıkması veya zevkle birlikte gelmesi guslû gerektirir.

Önemli ölçü:

Hastalık, soğuk, düşünce vb. sebeplerle şehvetsiz olarak sızan meni guslû gerektirmez; ancak abdesti bozar.

2

İhtilâm (rüyalanma)

Rüyada cinsel ilişki veya benzeri bir şey gören kimse, uyandığında meni görürse guslû gerekir. Rüveyı hatırlamasa bile elbisesinde veya bedeninde meni bulursa guslû gerekir. Sadece rüya görmek, meni görülmediği takdirde guslû gerektirmez.

Not:

İhtilâm, kişinin iradesi dışında gerçekleşir. Uyandıktan sonra meni görülmesi guslû için yeterlidir. Meni bulunmazsa guslû gerekmez.

3

İki sünnet mahallinin birleşmesi (cinsel ilişki)

Erkek ve kadının iki sünnet mahalli birleştiğinde guslû gerekir. Bu hüküm, meni gelse de gelmese de geçerlidir. Dolayısıyla boşalma, guslûn gerekmesi için şart değildir.

Önemli:

Birleşmenin gerçekleşmesi tek başına guslû gerektirir. Bu, sahih hadis ve Selef âlimlerinin açıklamalarıyla sabittir.

4

Hayız ve nifasın sona ermesi

Kadının hayız veya nifas kanaması tamamen sona erdiğinde gusletmesi gerekir. Bu, tahâretin önemli bir bölümüdür ve kadın, gusülden sonra namaz başta olmak üzere daha önce yasak olan ibadetlere döner.

Not:

Hayız ve nifasın bitişi, yalnız kanın kesilmesiyle değil, tam temizlik belirtisinin görülmesiyle kesinleşir. Ardından guslû yapılır.

5

İslâm'a girmek

Müslüman olan kimsenin gusletmesi sünnettir. Bu, tahâretin ahkâmından ayrı bir mesele olmakla birlikte, Selef âlimleri tarafından tavsiye edilmiştir.

Not:

İslâm'a giren kimsenin gusletmesi müstehab olup, temizlik ve yeni bir başlangıcın sembolüdür.

DELİL

Resûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur:

“İki sünnet mahalli birleştiğinde guslû gerekli olur.”

(Müslim, 343) Hadis sahihtir.

DERSİN
ÖZÜ

Guslû gerektiren iki temel sebep; meninin çıkması ve iki sünnet mahallinin birleşmesidir. Meninin şehvetle çıkması, ihtilâmda meni görülmesi, cinsel birleşme (boşalma olmasa da), hayız ve nifasın sona ermesi guslû gerektirir. Şehvetsiz meni guslû gerektirmez; ancak abdesti bozar. Müslüman olan kimsenin gusletmesi ise sünnettir.

GUSLÜN FARZLARI VE YAPILIŞI

METİN

والواجب في الغسل النية وتعميم بدنه بالغسل مع المضمضة والاستنشاق

TERCÜME

“Gusülde gerekli olan; niyet etmek, ağız ve buruna su vermekle birlikte bütün bedeni suyla yıkamaktır.”

AÇIKLAMA

Sahih bir guslün gerçekleşmesi için temel olarak niyet ve suyun bütün bedene ulaşması gerekir. Ağız ve burun da bedenin yıkanması gereken kısımlarına dâhil kabul edilir.

1 Niyet

Gusül yalnız bedeni serinletmek veya temizlenmek amacıyla yapılan sıradan bir yıkanma değildir. Cünüplük, hayız veya nifas gibi büyük hadesi kaldırmaya niyet edilir. Niyetin yeri kalptir. Dille ayrıca niyet cümlesi söylemek gerekmez.

2 Ağız ve buruna su vermek

Gusülde ağız çalkalanır ve buruna su verilir. Böylece ağız ve burun da temizliğe dâhil edilir.

3 Bütün bedeni yıkamak

Su; saç dipleri, koltuk altları, kulak çevresi, göbek ve suyun ulaşması zor olabilecek diğer bölgeler dâhil bütün bedene ulaştırılır. Suyun deriye ulaşmasını engelleyen bir tabaka varsa giderilir.

4 Guslün asgarî ve tam şekli

Guslün geçerli olması için niyet edilerek ağız ve burun dâhil bütün bedenin suyla yıkanması yeterlidir. Ancak Resûlullah ﷺ'in uygulamasına uygun tam gusülde; eller yıkanır, avret mahalli temizlenir, namaz abdesti gibi abdest alınır; ardından başa ve bütün bedene su dökülür. Böylece guslün geçerli olması için gereken asgarî şekil ile sünnete uygun en kâmil şekil birbirinden ayrılmış olur.

DELİL

Âişe رضي الله عنها, Resûlullah ﷺ'in cünüplük guslünü anlatırken onun önce ellerini yıkadığını, ardından abdest aldığını, sonra saç diplerine su ulaştırıp başına ve bütün bedenine su döktüğünü bildirmiştir.
(Buhârî, 248; Müslim, 316)
Hadis sahihtir.

DERSİN
ÖZÜ

Guslün geçerli olması için niyet edilir; ağız ve burun dâhil bütün bedene su ulaştırılır. Sünnete uygun tam gusülde ise temizlik ve abdestle başlanıp ardından baş ve bütün beden yıkanır.

CÜNÜP KİMSEYE YASAK OLANLAR

METİN

ويحرم على الجنب ما يحرم على المحدث وقراءة القرآن واللبث في المسجد

TERCÜME

“Cünüp kimseye, abdestsiz kimseye yasak olanların yanı sıra Kur'an okumak ve mescitte beklemek de yasaktır.”

AÇIKLAMA

Cünüplük büyük hades hâlidir. Bu sebeple cünüp kimse için bazı hükümler, yalnız abdesti bozulan kişinin hükümlerinden daha kapsamlıdır.

1 Namaz ve Mushaf'a dokunmak

Cünüp kimse gusletmeden namaz kılamaz. Mushaf'a doğrudan dokunmaktan da sakınır. Bu hüküm, abdestsiz kimse için de geçerlidir.

2 Kur'an okumak

İbn Kudâme'nin metninde cünüp kimsenin Kur'an tilâvet etmesi yasak kabul edilmiştir. Bu görüş, sahâbeden nakledilen rivayetler ve fakihlerin çoğunluğunun anlayışıyla desteklenmiştir. Ancak meselede delillerin sihhati ve delâleti hakkında ilmî ihtilaf vardır. Bu sebeple ihtiyatlı olan, cünüp kimsenin gusledinceye kadar Kur'an tilâvetini bırakmasıdır. Zikir, dua, tesbih ve günlük dualar ise Kur'an tilâveti hükmünde değildir.

3 Mescitte beklemek

Cünüp kimse gusletmeden mescitte oturup beklemeyebilir. Ancak ihtiyaç sebebiyle mescitten geçmesi ayrı değerlendirilmiştir. Metinde yasaklanan husus mescitte kalmak ve beklemektir; yalnız geçip gitmek aynı hükümde değildir.

4 Guslü geciktirmek

Cünüp olan kişinin guslü aynı anda yapması her durumda şart değildir. Namaz vakti gelmeden önce gusletmesi gerekir. Uyumak veya yemek istemesi hâlinde ise avret mahallini yıkayıp namaz abdesti gibi abdest alması sünnettir.

DELİL

Âişe رضي الله عنها şöyle rivayet etmiştir:

“Resûlullah ﷺ cünüpken uyumak istediğinde avret mahallini yıkar ve namaz için aldığı abdest gibi abdest alırdı.”

(Buhârî, 288; Müslim, 305)

Hadis sahihtir.

DERSİN
ÖZÜ

Cünüp kimse gusledinceye kadar namaz kılamaz ve Mushaf'a doğrudan dokunmaz. Kur'an tilâvetini terk etmesi ihtiyatlıdır; mescitte beklemeyebilir, ancak ihtiyaç hâlinde geçip gitme ayrı değerlendirilir. Guslü bir süre geciktirecekse abdest alması sünnettir.

TEYEMMÜM NE ZAMAN YAPILIR?

METİN

ومن عدم الماء أو خاف الضرر باستعماله فله التيمم بالصعيد الطيب

TERCÜME

“Suyu bulamayan veya suyu kullanması hâlinde zarar görmekten korkan kimse, temiz toprakla teyemmüm edebilir.”

AÇIKLAMA

Teyemmüm, suyla yapılan tahâretin mümkün olmadığı durumlarda Allah'ın kullarına verdiği şer'î bir kolaylıktır. Yalnız yolculuğa mahsus değildir; şartları gerçekleştiğinde mukim kimse de teyemmüm edebilir.

1

Su bulunmaması

Kişi abdest veya gusül için gerekli suyu bulamazsa teyemmüm eder. Ancak suya ulaşma imkânı varsa makul ölçüde araştırması gerekir. Yakınında ulaşabileceği su bulunduğunu bildiği hâlde hiç araştırmadan teyemmüme geçmez.

2

Suyun zarar vermesi

Su mevcut olsa bile kullanılması hastalığa sebep olacak, mevcut hastalığı artıracak veya iyileşmeyi geciktirecekse teyemmüme ruhsat vardır. Burada yalnız vehim yeterli değildir. Zarar ihtimali kişinin tecrübesi, açık belirtiler veya güvenilir bir hekimin değerlendirmesi gibi makul bir sebebe dayanmalıdır.

3

Suyun bulunması fakat kullanılamaması

Kişinin yanında su bulunabilir; ancak suya ulaşması ciddi tehlike doğuruyor veya mevcut suyu içme gibi zorunlu bir ihtiyacı için saklaması gerekiyorsa, hükmen suyu kullanamayan kimse durumundadır.

4

Teyemmüm yalnız abdest yerine değildir

Teyemmüm hem küçük hades sebebiyle gereken abdestin hem de şartları oluştuğunda cünüplük sebebiyle gereken guslün yerine geçebilir. Su bulunduğu veya suyu kullanmaya engel olan mazeret ortadan kalktığında tekrar normal tahâret hükmüne dönülür.

DELİL

Allah Teâlâ şöyle buyurur:

“Eğer su bulamazsanız, o zaman temiz bir toprağa yönelip yüzlerinizi ve ellerinizi meshedin.”

(Mâide, 5/6)

DERSİN
ÖZÜ

Su bulunmadığında veya suyu kullanmak gerçek bir zarar doğurduğunda teyemmüm meşru olur. Teyemmüm hem abdestin hem de gerektiğinde guslün yerine geçer; mazeret ortadan kalkınca yeniden suyla tahârete dönülür.

TEYEMMÜMÜN YAPILIŞI

METİN

وصفته ان يضرب يديه على الصعيد الطيب ضربة واحدة فيمسح بهما وجهه وكفيه

TERCÜME

“Teyemmümün yapılışı; iki elini temiz toprağa bir defa vurması, ardından yüzünü ve iki elini meshetmesidir.”

AÇIKLAMA

Teyemmümün sünnete uygun yapılışı kolay ve kısadır. Abdestte olduğu gibi birçok uzvu ayrı ayrı yıkamak veya meshetmek gerekmez.

1 Niyet edilir

Kişi, su kullanamadığı için namaz veya benzeri bir ibadete hazırlanmak amacıyla teyemmüme niyet eder. Niyet kalptedir, ayrıca dille bir niyet cümlesi söylemek gerekmez.

2 Temiz yere bir defa vurulur

İki el, temiz toprak veya yeryüzü cinsinden uygun bir yüzeye bir defa vurulur. Ellerde fazla toz bulunursa hafifçe silkelenebilir veya üflenebilir. Maksat yüzü toza bulamak değil, şeriatın emrettiği meshi gerçekleştirmektir.

3 Yüz meshedilir

Ellerle yüzün tamamı bir defa meshedilir. Abdestteki gibi yüzü suyla yıkamak söz konusu değildir.

4 Eller meshedilir

Ardından eller bileklere kadar meshedilir. Sahih sünnette teyemmüm için ellerin dirseklere kadar meshedilmesini gerekli kılan açık bir delil bulunmadığından, avuç ve ellerin meshedilmesi yeterlidir.

5 Bir vuruş yeterlidir

Sahih rivayette Resûlullah ﷺ, Ammâr b. Yâsir'e teyemmümü öğretirken yere bir defa vurmaya, ardından yüzü ve elleri meshetmeyi göstermiştir. Bu nedenle yüz için ayrı, eller için ayrı vuruş yapılması gerekli değildir.

DELİL

Resûlullah ﷺ, Ammâr b. Yâsir'e teyemmümü öğretirken:
“Sana şöyle yapman yeterdi.” buyurmuş; ellerini yere bir defa vurmuş, sonra yüzünü ve ellerini meshetmiştir.
(Buhârî, 347; Müslim, 368)
Hadis sahihtir.

DERSİN
ÖZÜ

Teyemmüm için niyet edilir, temiz yere iki elle bir defa vurulur; ardından yüz ve eller bileklere kadar meshedilir. Bir vuruş yeterlidir ve elleri dirseklere kadar meshetmek gerekmez.

TEYEMMÜMÜ BOZAN ŞEYLER

METİN

ويبطل التيمم ما يبطل طهارة الماء وخروج الوقت والقدرة على استعمال الماء

TERCÜME

“Suyla yapılan tahâreti bozan şeyler teyemmümü de bozar. Ayrıca vaktin çıkması ve suyu kullanmaya güç yetirebilir hâle gelmek de teyemmümü bozar.”

AÇIKLAMA

İbn Kudâme burada teyemmümü sona erdiren durumları topluca zikreder. Ancak “vaktin çıkması” meselesinde mezhep görüşü ile delil bakımından tercih edilen görüşü ayırmak gerekir.

1 Abdesti bozan şeyler

İdrar, dışkı, yel, derin uyku ve abdesti bozan diğer hâller meydana geldiğinde teyemmüm de bozulur. Çünkü teyemmüm, mazeret hâlinde suyla yapılan tahâretin yerine geçmektedir.

2 Suyun bulunması

Kişi su bulamadığı için teyemmüm etmişse ve daha sonra namaza başlamadan önce suyu bulursa, artık suyla tahâret etmeye döner. Teyemmüm, su bulunmadığı sürece geçerli olan şer‘î bir bedeldir.

3 Suyu kullanmaya engel mazeretin kalkması

Su zaten mevcut olup hastalık veya zarar korkusu sebebiyle kullanılamıyorsa, bu mazeret ortadan kalktığında teyemmümün sebebi de ortadan kalkmış olur. Kişi sonraki ibadeti için yeniden suyla tahâret eder.

4 Namaz vaktinin çıkması

İbn Kudâme’nin burada aktardığı Hanbelî mezhebinin meşhur görüşüne göre namaz vaktinin çıkması teyemmümü bozar ve sonraki vakit için yeniden teyemmüm edilir. Ancak delil bakımından güçlü olan diğer görüşe göre **vaktin çıkması tek başına teyemmümü bozmaz**. Çünkü sahih bir delil, teyemmümün yalnız bir namaz vaktine mahsus olduğunu göstermemektedir. Mazeret devam ediyor ve teyemmümü bozan başka bir şey meydana gelmemişse kişi aynı teyemmümle birden fazla namaz kılabilir.

DELİL

Resûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur:

“Temiz toprak, suyu bulamasa on yıl dahi Müslümanın temizleyicisidir. Suyu bulduğunda ise onu tenine değdirsin.”

(Ebû Dâvûd, 332; Tirmizî, 124)

Hadis sahihtir.

DERSİN
ÖZÜ

Abdesti bozan şeyler teyemmümü de bozar. Suyun bulunması veya suyu kullanmaya engel mazeretin kalkmasıyla kişi yeniden suyla tahârete döner. Namaz vaktinin çıkmasının teyemmümü bozacağı mezhebin meşhur görüşüdür; güçlü diğer görüşe göre ise vakit çıkması tek başına teyemmümü bozmaz.

MESTLER ÜZERİNE MESH

METİN

ويجوز المسح على الخفين وما اشبههما من الجوارب الصفيقة التي تثبت في القدمين

TERCÜME

“Mestler üzerine ve ayakta durabilen kalın çoraplar gibi onların benzeri şeyler üzerine mesh etmek câizdir.”

Mestler üzerine mesh, Resûlullah ﷺ'dan sahih hadislerle sabit olan Sünnet hükümlerindendir. Yolcuya mahsus değildir; şartları gerçekleştiğinde mukim kimse de mesh edebilir.

1 Mest ve çorap üzerine mesh

Ayağı örten mestler üzerine mesh yapılabileceği konusunda sahih sünnet açıktır. Çorap üzerine mesh meselesinde fakihler bazı şartlarda ihtilaf etmişlerdir. İbn Kudâme burada kalın ve ayakta durabilen çorabı mest hükmünde değerlendirmiştir. Ancak güçlü görüşe göre çorabın mutlaka çok kalın olması şart değildir. Halk arasında çorap olarak kabul edilen, ayağa giyilen ve örtücülüğü bulunan çoraplar üzerine mesh yapılabilir.

2 Tahâret üzere giyilmelidir

Mest veya çoraplar tam bir abdestten sonra giyilmiş olmalıdır. Kişi ayaklarını yıkayıp abdestini tamamladıktan sonra mestlerini veya çoraplarını giyerse, sonraki abdestinde şartları devam ettiği sürece ayaklarını yıkamak yerine üzerlerine mesh eder.

3 Mesh ayağın üst kısmına yapılır

Mesh sırasında mestin veya çorabın tamamının ıslatılması gerekmez. Islak elle ayağın üst kısmı meshedilir. Alt kısmın meshedilmesi sünnet değildir.

4 Mesh yalnız küçük hadeste geçerlidir

Abdest bozulduğunda mest üzerine mesh yapılabilir. Ancak cünüplük gibi guslü gerektiren büyük hades meydana gelirse mest üzerine mesh yeterli olmaz; gusül sırasında ayaklar da yıkanır.

AÇIKLAMA

DELİL

Cerîr b. Abdullah رضى الله عنه, Resûlullah ﷺ'in:

“Abdest bozduktan sonra abdest aldığını ve mestlerinin üzerine mesh ettiğini” gördüğünü bildirmiştir.
(Buhârî, 387; Müslim, 272)
Hadis sahihtir.

DERSİN
ÖZÜ

Mest ve uygun çoraplar üzerine mesh etmek sahih sünnetle sabittir. Bunların tahâret üzere giyilmiş olması gerekir. Mesh ayağın üst kısmına yapılır ve yalnız küçük hadeste geçerlidir; guslü gerektiren hâllerde ayakların yıkanması gerekir.

MESH SÜRESİ VE BAŞLANGICI

METİN

يمسح المقيم يوما وليلة والمسافر ثلاثة ايام بلياليهن من الحدث بعد اللبس

TERCÜME

“Mukim bir gün bir gece, yolcu ise üç gün üç gece mesh eder. Süre, mestleri giydikten sonra meydana gelen hadesten itibaren hesaplanır.”

AÇIKLAMA

Mest veya çorap üzerine mesh ruhsatının belirli bir süresi vardır. Mukim ile yolcunun süresi aynı değildir. Ancak sürenin hangi andan başladığı konusunda önemli bir açıklama gerekir.

1

Mukimin süresi

Yolcu olmayan kimse için mesh müddeti bir gün bir gece, yani 24 saattir.

Bu süre içinde abdesti bozulduğunda, şartları devam ettiği müddetçe ayaklarını yıkamak yerine mest veya çoraplarının üzerine mesh edebilir.

2

Yolcunun süresi

Şer'î yolculuk hâlindeki kimse için mesh müddeti üç gün üç gece, yani 72 saattir.

Bu, yolcu için getirilen tahâret kolaylıklarından biridir.

3

Süre ne zaman başlar?

İbn Kudâme'nin metninde süre, mest giyildikten sonra meydana gelen ilk hadesten itibaren başlatılmıştır. Ancak delillerin değerlendirilmesiyle tercih edilen güçlü görüşe göre süre, mest giyildikten sonraki ilk hadesten değil, abdest bozulduktan sonra yapılan ilk meshten itibaren başlar.

Örneğin kişi sabah abdest alıp çorabını giyse, öğlen abdesti bozulsa fakat ilk defa ikinci için saat 15.00'te mesh etse; güçlü görüşe göre 24 saatlik süre 15.00'te başlar.

4

Süre dolduğunda abdest hemen bozulur mu?

Mesh müddetinin sona ermesi, kişinin mevcut abdestini kendiliğinden bozmaz.

Kişi süre dolmadan sahih şekilde abdest alıp mesh etmişse ve daha sonra abdestini bozan başka bir şey meydana gelmemişse, sırf mesh süresinin sona ermesi sebebiyle abdesti bozulmuş sayılmaz. Ancak sonraki abdestinde artık mesh ruhsatını kullanamaz; ayaklarını yıkaması gerekir.

DELİL

Ali b. Ebî Tâlib رضى الله عنه şöyle bildirmiştir:

“Resûlullah ﷺ ı yolcu için üç gün üç gece, mukim için ise bir gün bir gece mestler üzerine mesh müddeti belirledi.”

(Müslim, 276)

Hadis sahihtir.

DERSİN
ÖZÜ

Mukim 24 saat, yolcu 72 saat mest veya çorap üzerine mesh edebilir. Güçlü görüşe göre süre ilk abdest bozulmasından değil, abdest bozulduktan sonra yapılan ilk meshten itibaren başlar. Sürenin bitmesi de mevcut abdesti tek başına bozmaz.

MESH RUHSATINI SONA ERDİREN HÂLLER

METİN

فاذا انقضت المدة او خلع قبل ذلك بطلت طهارته

TERCÜME

“Mesh müddeti sona erdiğinde veya kişi bundan önce mestini çıkardığında tahâreti bozulur.”

AÇIKLAMA

İbn Kudâme burada Hanbelî mezhebinin meşhur görüşüne göre mesh süresinin bitmesi ve mestin çıkarılmasıyla tahâretin bozulacağını ifade etmektedir. Ancak bu meselede delil bakımından güçlü bir başka görüş vardır.

1

Mesh süresinin sona ermesi

Mezhebin meşhur görüşüne göre 24 veya 72 saatlik mesh müddeti sona erdiğinde kişinin tahâreti de sona erer.

Ancak güçlü görüşe göre mesh süresinin bitmesi mevcut **abdesti bozmaz**. Çünkü abdesti bozan şeylerin delille sabit olması gerekir ve sürenin bitmesini doğrudan abdest bozucu sayan sahih bir delil bulunmamaktadır.

Kişi süre dolduğunda hâlâ abdestliyse abdestli kalır; fakat abdestini daha sonra bozduğunda artık mest üzerine mesh edemez ve ayaklarını yıkayarak yeni abdest alır.

2

Mest veya çorabın çıkarılması

İbn Kudâme'nin metninde mestin çıkarılması da tahâreti bozan bir durum olarak zikredilmiştir.

Fakat güçlü görüşe göre mest veya çorabı çıkarmak da mevcut abdesti tek başına bozmaz. Kişi tahâret üzere mestine mesh ettikten sonra çorabını çıkarırsa, başka bir abdest bozucu meydana gelmedikçe abdesti devam eder.

Ancak yeniden abdest alması gerektiğinde çıplak ayağını yıkaması gerekir.

3

Guslû gerektiren hâl

Cünüplük gibi büyük hades meydana gelirse mesh ruhsatı yeterli olmaz.

Kişi guslederken bütün bedenini ve ayaklarını yıkar. Çünkü mest üzerine mesh ruhsatı yalnız küçük hades içindir.

DELİL

Safvân b. Assâl رضى الله عنه şöyle demiştir:

“Resûlullah ﷺ, yolculukta olduğumuzda cünüplük dışında üç gün üç gece mestlerimizi çıkarmamamızı emrederdi; küçük ve büyük abdestten ve uykudan dolayı çıkarmamızı emretmezdi.”

(Tirmizî, 96; Nesâî, 127)

Hadis hasen-sahihtir.

DERSİN
ÖZÜ

İbn Kudâme'nin aktardığı mezhep görüşüne göre mesh süresinin bitmesi veya mestin çıkarılması tahâreti bozar. Güçlü görüşe göre ise bunlar mevcut abdesti tek başına bozmaz. Cünüplük gibi büyük hadeste ise mesh yeterli olmaz ve gusûlde ayaklar yıkanır.

SARGI VE YARA ÜZERİNE MESH

METİN

ومن كان على بعض أعضائه جيرة على كسر أو جرح وخاف الضرر بنزعها
مسح عليها وغسل سائر جسده

TERCÜME

“Organlarından birinde kırık veya yara sebebiyle sargı bulunan ve onu çıkarmaktan zarar görmekten korkan kimse, sargının üzerine mesh eder ve bedeninin diğer kısımlarını yıkar.”

Sargı üzerine mesh, mest üzerine meshle aynı mesele değildir. Buradaki ruhsatın sebebi hastalık, yara veya zarar görme endişesidir.

1

Sargının çıkarılması zarar veriyorsa

Yara, kırık veya ameliyat bölgesinde bulunan sargı, bandaj, alçı ve benzeri şeylerin çıkarılması zarar verecek veya iyileşmeyi geciktirecekse çıkarılması gerekmez. Kişi sağlam uzuvlarını normal şekilde yıkar.

2

Sargının üzerine mesh edilir

Su doğrudan yaraya ulaştırılamıyorsa, sargının üzeri ıslak elle meshedilir. Mestte olduğu gibi yalnız üst kısmın meshedilmesiyle sınırlı değildir; ihtiyaç ölçüsünde sargının üzerine mesh edilir.

3

Yara açıksa

Yara üzerinde sargı yoksa ve suyla yıkamak zarar vermiyorsa yıkanır. Yıkamak zarar veriyor fakat ıslak elle mesh etmek zarar vermiyorsa yaranın kendisi meshedilir. Mesh de zarar veriyorsa zarar veren işlem terk edilir ve gerekli durumda teyemmüm edilir. Böylece ölçü, kişinin yapabildiği tahâreti yerine getirmesi ve kendisine zarar vermemesidir.

4

Mestteki süre burada yoktur

Sargı üzerine mesh için 24 veya 72 saatlik bir süre yoktur. İhtiyaç devam ettiği müddetçe ve sargının bulunması tıbben gerekli olduğu sürece ruhsat devam eder. Ayrıca sargının mutlaka tahâretli hâlde sarılmış olması şartı konusunda ihtilaf bulunmakla birlikte, güçlü görüşe göre bu şart değildir. Çünkü yaralanma çoğu zaman kişinin tercih ettiği bir zamanda meydana gelmez.

AÇIKLAMA

DELİL

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

“Allah hiç kimseye gücünün yettiğinden fazlasını yüklemez.”

(Bakara, 2/286)

DERSİN
ÖZÜ

Yara veya kırık üzerindeki sargıyı çıkarmak zarar verecekse sargı çıkarılmaz; sağlam yerler yıkanır ve sargının üzerine mesh edilir. Yıkamak ve mesh etmek zarar veriyorsa gerekli durumda teyemmüme geçilir. Sargı meshinde mestlerdeki 24–72 saatlik süre sınırı yoktur.

HAYIZ NEDİR? TEMEL HÜKÜMLERİ

METİN

والحيض دم يرخيه الرحم اذا بلغت المرأة ثم يعتادها في اوقات معلومة

TERCÜME

“Hayız; kadın bulûğa ulaştığında rahimden gelen ve daha sonra belirli zamanlarda âdet hâline gelen kandır.”

AÇIKLAMA

Hayız, kadınlara ait tabii ve yaratılıştan gelen bir hâl olup hastalık veya necaset sebebiyle ortaya çıkan sıradan bir kanama değildir. Bu sebeple şeriat ona özel hükümler bağlamıştır.

1 Hayız kanı

Hayız, rahimden doğal olarak gelen âdet kanıdır. Yaralanma, hastalık veya damar kanaması sebebiyle gelen her kan hayız hükmünde değildir. Hayız ile istihâzayı birbirinden ayırmak, sonraki hükümlerin doğru uygulanması açısından önemlidir.

2 Belirli yaş sınırı meselesi

Fıkıh kitaplarında hayızın başlayabileceği ve sona erebileceği yaşlar hakkında bazı sınırlar zikredilmiştir. Ancak güçlü görüşe göre hayız için şeriatın belirlediği **kesin bir alt veya üst yaş sınırı yoktur**. Hüküm, kadında bilinen hayız kanının ve âdet belirtilerinin bulunmasına göre değerlendirilir.

3 Hayız süresinin alt ve üst sınırı

Mezhep kitaplarında hayızın en az ve en çok süresi hakkında belirli gün sayıları zikredilmiştir. Fakat güçlü görüşe göre **her kadın için geçerli kesin bir asgarî veya azamî hayız süresini belirleyen sahih ve açık bir delil yoktur**. Kadının bilinen âdeti, kanın özellikleri ve temizlik hâli birlikte değerlendirilir.

4 Temizliğin bilinmesi

Hayız sona erdiğinde kadın tam kuruluşu veya kadınların bildiği beyaz akıntıyı görerek temizliğini anlar. Temizlik kesinleştğinde gusleder ve namaz gibi hayız sebebiyle terk ettiği ibadetlere yeniden başlar.

DELİL

Âişe رضي الله عنها, hayızdan temizlenip temizlenmediklerini soran kadınlara:

“**Beyaz akıntıyı görünceye kadar acele etmeyin.**”

demiştir.

(Buhârî, Kitâbü'l-Hayz, muallak olarak)

Bu rivayet, kadınların hayızdan çıkışta temizlik belirtisini esas almalarını göstermektedir.

DERSİN
ÖZÜ

Hayız, kadından tabii olarak gelen âdet kanıdır. Her kanama hayız değildir. Hayız için kesin yaş ve gün sınırları koyan açık sahih delil bulunmadığı görüşü güçlüdür; kadının âdeti ve kanın durumu dikkate alınır. Temizlik, tam kuruluk veya bilinen beyaz akıntıyla anlaşılır.

HAYIZ HÂLİNDE YASAK OLANLAR

METİN

ويحرم بالحيض ما يحرم بالجنابة والصوم والوطء في الفرج
ويسقط به وجوب الصلاة دون الصوم

TERCÜME

“Hayız sebebiyle, cünüplük sebebiyle yasak olan şeylerin yanı sıra oruç tutmak ve cinsel ilişki de yasak olur. Hayız, namaz yükümlülüğünü düşürür; orucun yükümlülüğünü ise düşürmez.”

Hayız hâlindeki kadına bazı ibadetler geçici olarak yasaklanmıştır. Burada önemli olan, namaz ile orucun kaza hükmünü birbirinden ayırmaktır.

1

Namaz kılmaz

Hayız hâlindeki kadın namaz kılmaz. Bu, onun için bir eksiklik veya günah değildir; Allah'ın bu hâle bağladığı şer'î hükmüdür. Temizlendikten sonra hayız günlerinde kılamadığı namazları kaza etmez.

2

Oruç tutmaz fakat kaza eder

Hayız hâlinde oruç sahih değildir. Ramazan'da hayız gören kadın o günlerde oruç tutmaz. Ancak temizlendikten sonra kaçırdığı Ramazan oruçlarını kaza eder. Böylece namaz ile oruç arasındaki hüküm açıkça ayrılır: **Namaz kaza edilmez; farz oruç kaza edilir.**

3

Cinsel ilişki yasaktır

Hayız devam ettiği müddetçe ferçten cinsel ilişki haramdır. Kadın kanaması sona erip temizlendikten ve guslettikten sonra eşler arasındaki cinsel ilişki yeniden helâl olur.

4

Kur'an okuma meselesi

Hayızlı kadının Kur'an okuması konusunda âlimler arasında ihtilaf vardır. Cünüplükten farklı olarak hayız süresi kadının iradesiyle hemen sona erdirilemez ve günlerce devam edebilir. Güçlü görüşe göre hayızlı kadın, özellikle ihtiyaç bulunduğu Kur'an okuyabilir. Ancak Mushaf'a doğrudan dokunma meselesi, Kur'an okumaktan ayrı değerlendirilir.

AÇIKLAMA

DELİL

Âişe رضي الله عنها şöyle demiştir:

“Biz hayız görürdük; bize orucu kaza etmemiz emredilir, namazı kaza etmemiz ise emredilmezdi.”

(Buhârî, 321; Müslim, 335)

Hadis sahihtir.

DERSİN
ÖZÜ

Hayız hâlindeki kadın namaz kılmaz ve oruç tutmaz. Temizlendiğinde namazları kaza etmez, Ramazan'dan kaçırdığı oruçları ise kaza eder. Hayız sırasında cinsel ilişki yasaktır. Kur'an okuma konusunda ihtilaf bulunmakla birlikte, güçlü görüş bunu mutlak olarak yasaklamaz.

İSTİHÂZA: HAYIZ OLMAYAN KANAMA

METİN

والمستحاضة هي التي ترى دما لا يصلح ان يكون حيضا ولا نفاسا
وحكمها حكم الطاهرات

TERCÜME

“İstihâzalı kadın; hayız veya nifas sayılması mümkün olmayan bir kan gören kadındır. Onun hükmü temiz kadınların hükmüdür.”

AÇIKLAMA

İstihâza ile hayız birbirinden ayırmak önemlidir. Çünkü hayız ibadetlere ilişkin bazı hükümleri geçici olarak değiştirirken, istihâza hayız hükmünde değildir.

1 İstihâza nedir?

İstihâza; hayız veya nifas olmayan, çoğunlukla damardan kaynaklanan düzensiz kanamadır. Bu sebeple her kan gören kadın hayızlı kabul edilmez. Kanamanın zamanı, kadının bilinen âdeti ve gerektiğinde kanın özellikleri birlikte değerlendirilir.

2 Bilinen âdet esas alınır

Kadının daha önce düzenli olarak bildiği bir hayız dönemi varsa, sürekli veya düzensiz kanama ortaya çıktığında öncelikle bilinen âdet günleri esas alınır. O günlerde hayız hükümlerini uygular; âdet süresi sona erdiğinde gusleder ve devam eden kanama istihâza ise namazına ve diğer ibadetlerine devam eder.

3 Hayız kanı ayırt edilebiliyorsa

Düzenli âdeti bulunmayan veya âdeti karışan kadında, hayız kanının bilinen özellikleri açık biçimde ayırt edilebiliyorsa temyiz dikkate alınabilir. Fakat yalnız renge bakarak her kanama hakkında hüküm verilmez. Âdet, kanın özellikleri ve kadının durumu birlikte değerlendirilir.

4 İstihâza namaza ve oruca engel değildir

İstihâzalı kadın namaz kılar ve oruç tutar. Çünkü istihâza hayız değildir. Hayız dönemi sona erdiğinde bir defa gusleder. Devam eden istihâza kanaması sebebiyle her defasında gusül gerekmez. Sürekli kanaması bulunan kişi, kanın yayılmasını önlemek için gerekli temizliği yapar ve tahâretini koruyabildiği ölçüde ibadetine devam eder.

DELİL

Resûlullah ﷺ, istihâza gören Fâtıma bint Ebî Hubeş'e:

“Bu ancak bir damar kanıdır; hayız değildir. Hayzın geldiğinde namazı bırak, sona erdiğinde kanı yıka ve namazını kıl.”

(Buhârî, 306; Müslim, 333)

Hadis sahihtir.

DERSİN
ÖZÜ

İstihâza hayız değildir. Kadın bilinen hayız günlerinde hayız hükümlerini uygular; hayız sona erdiğinde gusleder ve devam eden istihâza kanamasına rağmen namazını kılar, orucunu tutar. Her kanama hayız kabul edilmez.

NİFAS VE TEMEL HÜKÜMLERİ

METİN

والنفاس هو الدم الخارج بسبب الولادة وحكمه حكم الحيض

TERCÜME

“Nifas, doğum sebebiyle çıkan kandır. Hükmü hayız hükmü gibidir.”

AÇIKLAMA

Nifas, doğumla bağlantılı olarak kadından gelen kandır. Hükümlerinin büyük bölümü hayız hükümleriyle aynıdır. Ancak süre konusunda önemli ayrıntılar vardır.

1

Nifas ne zaman başlar?

Doğumla birlikte veya doğuma çok yakın zamanda, doğum sancılarıyla bağlantılı olarak gelen kan nifas kanı kabul edilir.

Doğumla ilgisi bulunmayan daha önceki kanamalar ise sırf hamileliğin sonunda meydana geldiği için otomatik olarak nifas sayılmaz.

2

Nifasın en az süresi yoktur

Nifasın mutlaka belirli sayıda gün devam etmesi gerekmez.

Kadın doğumdan kısa süre sonra temizlenirse temiz kabul edilir; gusleder, namazını kılar ve orucunu tutar. Kırk günün tamamlanmasını beklemesi gerekmez.

3

Kırk gün meselesi

Sahâbe uygulamasında nifas için kırk gün esas alınmıştır. Bu sebeple normal durumda kırk gün önemli bir ölçüdür.

Ancak kanama kırk günü aşarsa durum doğrudan ve her hâlükârda nifas kabul edilmez. Kadının bilinen âdeti, kanın niteliği ve kanamanın devam şekli değerlendirilir.

Güçlü açıklamada kırk gün genel bir ölçüdür; fakat her kadının mutlaka kırk gün kanaması gerektiği anlamına gelmez.

4

Nifas hâlindeki ibadet hükümleri

Nifaslı kadın namaz kılmaz ve oruç tutmaz.

Temizlendiğinde kaçırdığı namazları kaza etmez; Ramazan'dan kaçırdığı farz oruçları ise kaza eder.

Nifas sırasında cinsel ilişki de hayızda olduğu gibi yasaktır.

Temizlik gerçekleştiğinde kadın gusleder ve ibadetlerine döner.

DELİL

Ümmü Seleme رضي الله عنها şöyle bildirmiştir:

“Resûlullah ﷺ, zamanında nifaslı kadınlar kırk gün beklerlerdi.”

(Ebû Dâvûd, 311; Tirmizî, 139)

Hadis hasen kabul edilmiştir.

DERSİN
ÖZÜ

Nifas, doğum sebebiyle meydana gelen kanamadır ve temel hükümleri hayız gibidir. En az süresi yoktur; kadın ne zaman temizlenirse gusledip ibadetlerine döner. Kırk gün nifasta temel bir ölçüdür; ancak her kadının kırk gün beklemesi gerekmez.

KADININ TEMİZLİK GÖRÜP KANIN TEKRAR GELMESİ

METİN

ومن رأت الطهر في اثناء الحيض فهي طاهر تغتسل وتصلي
فان عاودها الدم في زمن الحيض فهو حيض

TERCÜME

“Hayız süresi içerisinde temizlik gören kadın temiz sayılır; gusleder ve namaz kılar. Kan, hayız zamanında tekrar dönerse hayız hükmündedir.”

AÇIKLAMA

Hayız kanı bazı kadınlarda kesintisiz devam etmeyebilir. Arada gerçek bir temizlik meydana gelip daha sonra kan yeniden gelebilir. Burada esas, temizlik belirtisinin gerçekten görülmesidir.

1

Temizlik görülürse beklenmez

Kadın tam kuruluk veya bilinen beyaz akıntıyı görürse temiz kabul edilir. “Sadece birkaç saat sonra kan tekrar gelebilir” düşüncesiyle ibadetlerini terk etmeye devam etmez. Temizlik kesinleştiğinde gusleder ve namaza başlar.

2

Kan tekrar gelirse

Temizlikten sonra kan yeniden gelirse bunun hükmü, kanın niteliği ve kadının bilinen âdeti dikkate alınarak değerlendirilir. Hayız özelliklerini taşıyor ve âdet dönemiyle bağlantılı bulunuyorsa yeniden hayız hükmü uygulanır.

3

Sarı ve bulanık akıntı

Hayız günlerinde ve hayızla bağlantılı olarak görülen sarı veya bulanık akıntılar hayızdan sayılabilir. Fakat kadın temizliği kesin olarak gördükten sonra gelen sarı veya bulanık akıntı hayız kabul edilmez. Bu ayırım, gereksiz yere namazın terk edilmesini önleyen önemli bir ölçüdür.

4

Şüphe değil kesin belirti esas alınır

Kadın yalnız ihtimallerle hüküm vermez. Kanın gelip gelmeyeceği konusunda sürekli şüphe ederek guslü ve namazı geciktirmez. Temizlik görülmüşse temizlik hükmü; hayız yeniden açıkça ortaya çıkmışsa hayız hükmü uygulanır.

DELİL

Ümmü Atıyye رضى الله عنها şöyle demiştir:

“Biz temizlikten sonra görülen sarı ve bulanık akıntıyı bir şey saymazdık.”

(Ebû Dâvüd, 307; Buhârî, 326’da benzer rivayet)

Hadis sahihtir.

DERSİN
ÖZÜ

Hayız sırasında gerçek temizlik görülürse kadın gusleder ve ibadetlerine döner; kan yeniden hayız vasfıyla gelirse tekrar hayız hükmü uygulanır. Temizlikten sonra görülen sarı ve bulanık akıntı ise hayız sayılmaz.

TAHÂRET BÖLÜMÜNÜN SON ÖLÇÜLERİ

METİN

واذا انقطع دم الحيض والنفاس لم ييح ما كان محرما الا الصيام والطلاق ولم ييح سائرهما حتى تغتسل

TERCÜME

“Hayız veya nifas kanı kesildiğinde, daha önce yasak olanlardan oruç ve talâk dışındakiler gusledinceye kadar helâl olmaz.”

AÇIKLAMA

Burada iki hâli birbirinden ayırmak gerekir: kanın kesilmesi ve guslün tamamlanması. Kanın sona ermesiyle kadın temizlik dönemine girmiş olur; ancak bazı ibadetler için gusül ayrıca gereklidir.

1 Namaz için gusül gerekir

Hayız veya nifas kanı tamamen sona erdiğinde kadın gusleder ve ardından namaza başlar. Sırf kanın kesilmiş olması, gusül imkânı bulunduğu hâlde namaz için yeterli değildir.

2 Oruçta ölçü fecrden önce temizlenmektir

Kadın Ramazan gecesinde fecr doğmadan önce hayız veya nifastan temizlenirse, guslünü fecrden sonra yapsa dahi o günün orucunu tutabilir. Çünkü orucun sıhhati için guslün fecrden önce tamamlanmış olması şart değildir; esas olan hayız veya nifasın fecrden önce sona ermiş olmasıdır.

3 Cinsel ilişkide gusül

Kur'an'da hayızdan temizlenme ile eşlerin yeniden yaklaşması birlikte zikredilmiştir. Bu sebeple kadın kanaması kesildikten sonra gusleder; ardından cinsel ilişki helâl olur. Bu, hayızdan çıkışın yalnız kanın durmasıyla değil, şer'î tahâretin tamamlanmasıyla ilişkili olduğunu gösterir.

4 Şüphe ile temizlik hükmü verilmez

Kanamanın gerçekten sona erdiği anlaşılmadan yalnız kısa süreli kesilmeler sebebiyle acele edilmez. Fakat beyaz akıntı veya tam kuruluk gibi bilinen temizlik belirtisi görüldüğünde de gereksiz yere beklenmez. Kadın gusleder ve ibadetlerine döner.

DELİL

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

“Temizlendiklerinde artık Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın.”

(Bakara, 2/222)

DERSİN
ÖZÜ

Hayız ve nifas kanı sona erdiğinde kadın temizlik hükmüne girer. Namaz ve cinsel ilişki için gusül gerekir. Fecrden önce temizlenen kadın ise guslünü daha sonra yapsa bile o günün orucunu tutabilir.

Bununla Tahâret ana bölümünü tamamlamış oluyoruz. Sıradaki ana bölüm: NAMAZ.